

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ – Навчально-науковий інститут економіки, управління і бізнесу
ім. Г.Е.Вейнштейна

Кафедра – Цифрових технологій фінансових операцій

Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма – «Облік і аудит»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему: «Бухгалтерський облік і контроль доходів і витрат діяльності на прикладі ТОВ «Чорноморська іграшка»

ШИФР КРБ.ЦТФО.1.614-03.4.2

Здобувачки _____ **Панчиної М.М.**

Керівник _____ **доц. Скляр Л.Б.**

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від "10" червня 2025 р., протокол № 13.

В.о. завідувачки кафедри

цифрових технологій фінансових операцій _____ **Ольга ЄВТУШЕВСЬКА**

Одеса – 2025 рік

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ – Навчально-науковий інститут економіки, управління і бізнесу ім. Г.Е.Вейнштейна

Кафедра – Цифрових технологій фінансових операцій

Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма – «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. зав. кафедри
цифрових технологій фінансових операцій

« _____ » _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧКИ

Панчиної Марії Миколаївни

1. Тема роботи *«Бухгалтерський облік і контроль доходів і витрат діяльності на прикладі ТОВ «Чорноморська іграшка»*

Затверджена наказом ОНТУ від 01 жовтня 2024 р. наказ № 614-03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи *6 червня 2025 р.*

3. Вихідні дані роботи *Звітні дані про діяльність підприємства за 2022-2023 р.р.*

4. Перелік питань, які потрібно розробити *Теоретичні основи обліку і контролю доходів і витрат діяльності. Організаційно-економічна характеристика підприємства та аналіз фінансових показників підприємства за 2022-2023 р.р. Облік доходів і витрат та контроль на прикладі ТОВ «Чорноморська іграшка». Висновки та пропозиції*

Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) *таблиць – 36, рисунків – 2.*

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

6. Дата видачі завдання *15 лютого 2025 р.*

Керівник _____ Скляр Л.Б.

Завдання прийняв до виконання _____ Панчина М.М.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
<i>1. Розробка теоретичного розділу кваліфікаційної роботи</i>	15.02.25 - 15.03.25	
<i>2. Організаційно-економічна характеристика підприємства</i>	16.03.25 - 21.04.25	
<i>3. Організація контролю об'єкта дослідження на підприємстві</i>	22.04.25 - 25.05.25	
<i>4. Оформлення кваліфікаційної роботи</i>	26.05.25 - 06.06.25	

Здобувач(ка) вищої освіти _____ Панчина М.М.

Керівник роботи _____ Скляр Л.Б.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач(ка) вищої освіти Панчина М.М. _____

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на тему: «Бухгалтерський облік і контроль доходів і витрат діяльності на прикладі ТОВ «Чорноморська іграшка».

Кваліфікаційна робота містить три розділи, вступ і висновки.

У першому розділі розглядаються теоретичні основи обліку і контролю доходів і витрат, економічна сутність доходів і витрат, нормативно-правове регулювання обліку і контролю, класифікація витрат і доходів.

У другому розділі організація обліку доходів і витрат на ТОВ «Чорноморська іграшка», загальна характеристика підприємства, документування доходів і витрат, відображення в обліку та на рахунках, аналіз структури та динаміки доходів і витрат.

У третьому розділі організація контролю доходів і витрат, форми і методи внутрішньогосподарського контролю, контроль операційних витрат, пропозиції щодо удосконалення контролю

У завершальній частині кваліфікаційної роботи сформульовані основні висновки за результатами теоретичного узагальнення та практичного аналізу організації бухгалтерського обліку і внутрішньогосподарського контролю доходів і витрат на прикладі ТОВ «Чорноморська іграшка».

Кваліфікаційна робота містить:

текстової частини	—	66 с.
таблиць	—	36
рисунків	—	2
додатків	—	3

ЗМІСТ

	с.
ВСТУП	5
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ДОХОДІВ І ВИТРАТ	7
1.1. Економічна сутність та класифікація доходів і витрат. Нормативно-правове регулювання обліку та контролю	7
1.2. Синтетичний облік доходів і витрат діяльності	13
1.3. Система та оцінка ефективності внутрішньогосподарського контролю доходів і витрат	18
2. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»	22
2.1. Загальна характеристика підприємства.....	22
2.2. Економічний аналіз діяльності підприємства	26
3. ПРАКТИКА ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ДОХОДІВ І ВИТРАТ У ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»	48
3.1. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві.....	48
3.2. Фінансовий облік доходів і витрат у ТОВ «Чорноморська іграшка»....	50
3.3. Контроль достовірності облікової інформації щодо доходів і витрат на підприємстві	56
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

У сучасних умовах господарювання, що характеризуються посиленням конкуренції, зростанням вимог до прозорості та достовірності фінансової інформації, особливої актуальності набувають питання ефективної організації бухгалтерського обліку та контролю доходів і витрат підприємств. Це в повній мірі стосується і суб'єктів, що здійснюють виробничу та торгівельну діяльність, адже їх власна фінансова дисципліна є запорукою довіри з боку клієнтів, партнерів та держави.

Доходи та витрати є ключовими категоріями, які визначають фінансовий результат діяльності підприємства. Їх своєчасне, достовірне і повне відображення в обліку дозволяє забезпечити ефективне управління ресурсами, здійснювати фінансове планування, а також проводити аналітичну оцінку господарської діяльності. Водночас належний внутрішній контроль сприяє запобіганню зловживанням, виявленню порушень і підвищенню загального рівня фінансової дисципліни.

Об'єктом дослідження в даній кваліфікаційній роботі виступає товариство з обмеженою відповідальністю «Чорноморська іграшка», яке здійснює господарську діяльність. Предметом дослідження є організація бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю доходів і витрат підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей організації бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю доходів і витрат на підприємстві, виявлення проблем у цій сфері та розробка пропозицій щодо їх удосконалення.

Для досягнення мети були поставлені наступні **завдання**: розкрити економічну сутність доходів і витрат як облікових категорій. Дослідити нормативно-правове забезпечення обліку доходів і витрат. Проаналізувати діючу систему бухгалтерського обліку на підприємстві. Охарактеризувати внутрішньогосподарський контроль у сфері обліку доходів і витрат. Виявити проблемні аспекти та надати пропозиції щодо їх усунення.

Структура кваліфікаційної роботи включає вступ, три розділи (теоретичний, аналітичний і практичний), висновки, список використаних джерел та додатки.

При вирішенні поставлених завдань були використані загальнонаукові та спеціальні **методи дослідження**, зокрема: аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняння, узагальнення, групування, метод формалізації, метод коефіцієнтів, економіко-статистичні методи, а також методи графічного зображення інформації. Застосування цих методів дозволило комплексно дослідити особливості бухгалтерського обліку та контролю доходів і витрат на прикладі ТОВ «Чорноморська іграшка».

Основні теоретичні та практичні результати дослідження, які відображені у кваліфікаційній роботі, полягають у наступному:

- ✓ теоретично обґрунтувати сутність бухгалтерського обліку доходів і витрат, визначити їх класифікацію, а також розкрити основні поняття і принципи, що лежать в основі організації обліку та контролю;
- ✓ проаналізувати нормативно-правове регулювання обліку та контролю доходів і витрат в Україні, що дозволяє визначити сучасні вимоги та стандарти ведення бухгалтерського обліку на підприємствах;
- ✓ дослідити організацію бухгалтерського обліку доходів і витрат на прикладі ТОВ «Чорноморська іграшка», розглянути особливості ведення обліку, систему внутрішнього контролю та порядок документообігу;
- ✓ провести аналіз доходів і витрат підприємства, визначити їх вплив на фінансові результати діяльності, що дасть змогу оцінити ефективність господарської діяльності та виявити основні проблемні напрямки;
- ✓ оцінити систему внутрішньогосподарського контролю доходів і витрат, виявити сильні та слабкі сторони існуючої системи контролю на підприємстві;
- ✓ розробити пропозиції щодо вдосконалення бухгалтерського обліку і контролю доходів і витрат, спрямовані на підвищення точності облікових даних та зменшення ризиків помилок і шахрайства.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ДОХОДІВ І ВИТРАТ

1.1. Економічна сутність та класифікація доходів і витрат. Нормативно-правове регулювання обліку та контролю

У сучасних умовах ринкової економіки доходи та витрати є ключовими категоріями, що формують фінансові результати діяльності підприємства та визначають його фінансову стійкість. Правильне розуміння економічної сутності доходів і витрат є основою для ефективної організації бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та аналітичної роботи.

Доходи підприємства – це сукупність економічних вигід, які виникають у процесі звичайної діяльності в результаті збільшення активів або зменшення зобов'язань, що призводить до зростання власного капіталу. Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 15 «Доходи», доходи визнаються у момент, коли підприємство отримує контроль над активом і є впевнене в надходженні економічних вигід. В таблиці 1.1. наведена класифікація доходів згідно з П(С)БО 15 «Дохід».

Таблиця 1.1 – Класифікація доходів згідно з П(С)БО 15 «Дохід»

№ з/п	Види доходів	Зміст	Приклади
1	Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Доходи, отримані від основної діяльності підприємства	Продаж продукції, надання послуг
2	Інші операційні доходи	Доходи, не пов'язані безпосередньо з основною діяльністю	Орендна плата, курсові різниці, штрафи
3	Фінансові доходи	Доходи у вигляді відсотків, дивідендів, роялті	Відсотки за депозитами, дивіденди
4	Інші доходи	Неперіодичні доходи, які виникають епізодично	Прибуток від продажу основних засобів
5	Надзвичайні доходи (скасовані з 2015 р.)	До 2015 року — доходи від подій, які не пов'язані з основною діяльністю підприємства	Стихійне лихо, техногенні аварії тощо

Витрати підприємства – це зменшення економічних вигід у формі вибуття ак-

тивів або виникнення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу. Вони пов'язані з діяльністю підприємства, спрямованою на отримання доходу. Витрати регулюються П(С)БО 16 «Витрати» і визнаються в тому звітному періоді, в якому були понесені, незалежно від моменту фактичної оплати. В таблиці 1.2 наведена класифікація витрат згідно з П(С)БО 16 «Витрати».

Таблиця 1.2 – Класифікація витрат згідно з П(С)БО 16 «Витрати»

№ з/п	Види витрат	Зміст	Приклади
1	Витрати операційної діяльності	Витрати, пов'язані з основною діяльністю підприємства	Матеріали, заробітна плата, амортизація
2	Собівартість реалізації	Прямі витрати на виробництво продукції	Сировина, зарплата виробничого персоналу
3	Адміністративні витрати	Загальногосподарські витрати	Оренда офісу, оплата аудиту, канцелярія
4	Витрати на збут	Витрати на реалізацію продукції	Реклама, пакування, доставка
5	Інші операційні витрати	Інші витрати, не включені до попередніх категорій	Втрати від курсових різниць, штрафи
6	Фінансові витрати	Витрати за користування позиковими коштами	Відсотки за кредитами, дисконт по облігаціях
7	Інші витрати	Витрати, не пов'язані з основною діяльністю	Втрати від надзвичайних подій, продажу ОЗ

Доходи і витрати є взаємопов'язаними показниками, які безпосередньо впливають на формування чистого прибутку або збитку підприємства. Ефективне управління доходами й витратами дозволяє підприємству забезпечити рентабельність, оптимізувати витрати, своєчасно виявляти ризики та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 №290, доходи - це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зо-

бов'язань, що призводить до зростання власного капіталу (за винятком внесків власників).

Витрати формуються в розрізі видів діяльності та статей затрат, охоплюючи як прямі виробничі витрати, так і загальногосподарські витрати, що підлягають розподілу. Ведення аналітичного обліку витрат забезпечує оперативне управління фінансовими результатами та контроль за ефективністю окремих напрямів діяльності.

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», доходи класифікуються за такими основними ознаками (таблиця 1.3)

Таблиця 1.3 - Класифікація доходів

Класифікаційна ознака	Види доходів
За джерелами походження	Дохід від реалізації продукції, робіт, послуг; інші операційні доходи; фінансові доходи; інші доходи
За видами діяльності	Доходи від основної діяльності; доходи від іншої операційної діяльності; доходи від фінансової діяльності
За характером отримання	Регулярні (постійні); нерегулярні (разові)
За складом	Грошові; негрошові

Витрати класифікуються відповідно до П(С)БО 16 «Витрати» за наступними критеріями (таблиця 1.4).

Таблиця 1.4 - Класифікація витрат

Класифікаційна ознака	Види витрат
За елементами витрат	Матеріальні витрати, витрати на оплату праці, амортизація, інші операційні витрати
За видами діяльності	Витрати операційної діяльності, витрати фінансової діяльності, витрати інвестиційної діяльності
За відношенням до виробництва	Прямі (пов'язані безпосередньо з виробництвом продукції); непрямі (загальновиробничі, адміністративні тощо)
За способом включення до собівартості	Основні витрати; накладні витрати

Таке структурування дає змогу підприємству: правильно формувати фінансову звітність, контролювати витрати за напрямками, оцінювати рентабельність діяльності.

Таким чином, класифікація доходів і витрат є необхідною умовою для належної організації бухгалтерського обліку, а також для прийняття управлінських рішень на підприємстві.

Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку і контролю в Україні здійснюється на основі багаторівневої системи, яка включає закони, підзаконні акти, національні та міжнародні стандарти, а також методичні рекомендації.

Основні рівні нормативного регулювання бухгалтерського обліку та контролю:

1. Законодавчий рівень

На цьому рівні діють закони, які визначають загальні принципи ведення обліку, звітності та контролю:

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 р. – основний документ, який регламентує ведення бухгалтерського обліку на підприємствах усіх форм власності. Він визначає принципи обліку, склад фінансової звітності, права й обов'язки бухгалтерів. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» № 2258-VIII від 21.12.2017 р. – регулює проведення аудиту, вимоги до аудиторських компаній, систему контролю якості. Податковий кодекс України – регулює облік доходів, витрат і податкових зобов'язань у податковому обліку.

2. Нормативний рівень (стандарти бухгалтерського обліку)

На цьому рівні діють: Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО), затверджені Міністерством фінансів України, які регулюють порядок визнання, оцінки, класифікації доходів, витрат, активів, зобов'язань. П(С)БО 15 «Доходи»; П(С)БО 16 «Витрати»; П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» тощо. Розкриємо в таблиці 1.3. основні положення П(С)БО 1.

В таблиці 1.5 зробимо характеристику основних елементів головного нормативного документу щодо укладання фінансової звітності, а саме П(С)БО 1.

Таблиця 1.5 – Основні положення П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»

Елемент	Зміст
Мета П(С)БО 1	Встановлення загальних вимог до складання і подання фінансової звітності
Склад фінансової звітності	<ul style="list-style-type: none"> - Баланс (Звіт про фінансовий стан) - Звіт про фінансові результати - Звіт про рух грошових коштів - Звіт про власний капітал - Примітки до звітності
Принципи складання звітності	<ul style="list-style-type: none"> - повне висвітлення - автономність - безперервність діяльності - послідовність - обачність - превалювання сутності над формою - нарахування та відповідність доходів і витрат
Якісні характеристики звітності	<ul style="list-style-type: none"> - зрозумілість - доречність - достовірність - порівнянність
Валюта складання звітності	Національна валюта України – гривня
Періодичність подання звітності	Щоквартально та щорічно (річна звітність – до 28 лютого наступного року)
Користувачі фінансової звітності	Власники, керівництво, інвестори, кредитори, державні органи тощо

П(С)БО 1, затверджений наказом Міністерства фінансів України №87 від 31.03.1999 року, встановлює основні принципи складання та подання фінансової звітності підприємствами, організаціями та іншими суб'єктами господарювання.

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) – застосовуються підприємствами, які зобов'язані або прийняли рішення вести облік за міжнародними стандартами (наприклад, великі компанії, банки, публічні акціонерні товариства).

Інструктивно-методичний рівень нормативного регулювання бухгалтерського обліку в Україні визначає конкретні методи та процедури застосування загальних принципів, закріплених у національних положеннях (стандартах) бухгалтерського

обліку. Він забезпечує детальне роз'яснення та практичні рекомендації щодо ведення обліку певних господарських операцій, формування звітності, а також застосування облікової політики підприємства (таблиця 1.6).

Таблиця 1.6 – Інструктивно-методичний рівень нормативного регулювання бухгалтерського обліку

Рівень	Нормативні документи	Характеристика
Інструктивно-методичний	1. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО)	Основні документи, що регламентують ведення обліку в Україні, визначають порядок визнання, оцінки, класифікації та розкриття інформації у фінзвітності
	2. Методичні рекомендації Мінфіну	Деталізують застосування П(С)БО в окремих випадках, надають практичні приклади та порядок дій бухгалтера
	3. Інструкції з бухгалтерського обліку	Регламентують порядок ведення обліку за окремими напрямками (наприклад, рахунки, первинні документи)
	4. План рахунків бухгалтерського обліку	Систематизує рахунки обліку активів, зобов'язань, капіталу, доходів і витрат
	5. Роз'яснення ДПС та Міністерства фінансів України	Допоміжні документи, що пояснюють порядок застосування норм у конкретних ситуаціях

Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Мінфіну України №291 від 30.11.1999 р. Методичні рекомендації Мінфіну, ДПС, Держаудитслужби щодо ведення обліку та внутрішнього контролю; Галузеві інструкції та внутрішні положення підприємства.

Внутрішньогосподарський рівень нормативного регулювання бухгалтерського обліку визначає порядок ведення обліку на рівні окремого підприємства, на відміну від загальнодержавного рівня. Він включає розробку та впровадження внутрішніх положень, інструкцій та наказів, що конкретизують застосування національних стандартів бухгалтерського обліку (П(С)БО) та міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) до специфіки діяльності конкретного підприємства (таблиця 1.7).

Таблиця 1.7 – Внутрішньогосподарський рівень нормативного регулювання бухгалтерського обліку

№ з/п	Нормативні документи	Характеристика
1	Наказ про облікову політику підприємства	Визначає методи обліку, які застосовуються підприємством у межах, дозволених П(С)БО
2	Положення (інструкції) з організації бухгалтерського обліку	Регламентують обов'язки посадових осіб бухгалтерської служби, порядок документообігу
3	Внутрішні положення щодо обліку окремих операцій	Наприклад, положення про облік ТМЦ, нарахування амортизації, формування собівартості
4	Графік документообігу	Встановлює порядок руху первинних документів на підприємстві
5	Посадові інструкції бухгалтерських працівників	Визначають обов'язки, права та відповідальність працівників облікової служби
6	Внутрішній контроль (інструкції, регламенти, положення)	Забезпечують ефективність і достовірність даних, що формуються в обліковій системі підприємства

Таким чином, система нормативного регулювання забезпечує методологічну базу для здійснення обліку та контролю діяльності підприємства, дозволяє формувати достовірну фінансову інформацію, необхідну для управлінських рішень, оподаткування та звітності.

1.2. Синтетичний облік доходів і витрат діяльності

Доходи та витрати є базовими економічними категоріями, які визначають фінансові результати діяльності підприємства. Своєчасний і правильний їх облік дозволяє формувати обґрунтовані управлінські рішення, контролювати фінансову стійкість і забезпечити достовірність фінансової звітності. Центральне місце в системі бухгалтерського обліку займає синтетичний облік, що забезпечує узагальнення інформації про доходи та витрати в грошовому вираженні.

Синтетичний (зведений) облік - це система узагальненого обліку економічно однорідних груп активів, зобов'язань, доходів і витрат на основі рахунків бухгалтерського обліку, визначених Планом рахунків. Такий облік ведеться у грошовому

вимірі та надає підсумкові дані для складання форм фінансової звітності.

Облік доходів і витрат у синтетичному обліку ведеться на рахунках класу 7 і 9:

✓ Клас 7 - «Доходи і результати діяльності»;

✓ Клас 9 - «Витрати діяльності».

На відміну від аналітичного, синтетичний облік не деталізує інформацію за контрагентами або видами продукції, а надає загальну картину - сукупні підсумки по всіх видах операцій за певний період.

Основну масу доходів у більшості підприємств будь-якої галузі формують доходи від операційної діяльності. Для їх обліку призначені рахунки класу 7, які мають ознаки пасивних рахунків, а тому нарахування доходів відображається по кредиту, списання доходів (закриття на фінансовий результат) - по дебету. Ці рахунки тимчасові, і на початок нового облікового періоду мають нульове сальдо. По завершенні звітного періоду сальдо рахунків класу 7 переноситься на рахунок 79 «Фінансові результати».

Витрати підприємства в синтетичному обліку узагальнюються на рахунках класу 9, які є активними. Нархування витрат відображається по дебету, а списання - по кредиту. В таблиці 1.8. показано основні рахунки для обліку витрат.

Таблиця 1.8- Основні рахунки обліку витрат

Код рахунку	Назва рахунку
91	Загальновиробничі витрати
92	Адміністративні витрати
93	Витрати на збут
94	Інші операційні витрати
95-97	Інші витрати, фінансові витрати, втрати від участі в капіталі
98	Податок на прибуток

Проміжною ланкою між синтетичним і аналітичним обліком виступають субрахунки, які деталізують інформацію всередині синтетичного рахунку. Наприклад: 921 – витрати на електроенергію, 922 – витрати на охорону праці, 949 – інші витрати не операційного характеру.

Субрахунки також не є обов'язковими, але вони полегшують внутрішній контроль, аудит і аналіз.

Інформація, сформована в синтетичному обліку, безпосередньо лягає в основу: Форми №2 «Звіт про фінансові результати», Форми №5 «Примітки до фінансової звітності», Головної книги, Внутрішньої аналітичної звітності керівництву.

Синтетичний облік доходів і витрат - це фундамент системи бухгалтерського обліку, що забезпечує повноцінне узагальнення інформації про господарські операції підприємства. Його правильна організація дозволяє: формувати достовірну фінансову звітність, здійснювати аналіз фінансових результатів, обґрунтовувати управлінські рішення та підвищувати фінансову прозорість та контроль.

Рациональна організація обліку доходів і витрат дає змогу підприємству здійснювати якісну оцінку рентабельності, обґрунтовувати управлінські рішення, формувати достовірну фінансову звітність і забезпечувати фінансову стабільність в умовах ринкової конкуренції.

У системі бухгалтерського обліку доходи і витрати займають центральне місце, оскільки саме вони формують фінансовий результат діяльності підприємства. Для правильного відображення цих показників у фінансовій звітності важливим є їх чітка класифікація.

Класифікація доходів і витрат за видами діяльності підприємства дозволяє, по-перше, відокремити основну діяльність від іншої (неопераційної) діяльності, по-друге, правильно розрахувати прибуток від кожного виду діяльності, і по-третє, покращити аналіз фінансового стану підприємства та прийняття управлінських рішень. Класифікація доходів і витрат за видами діяльності допомагає зрозуміти, які види діяльності приносять підприємству найбільший прибуток, а які – найбільші витрати. Це необхідно для ефективного управління фінансами та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Класифікацію доходів і витрат за видами діяльності підприємства та субрахунками наведено в табл. 1.9.

Табл. 1.9 - Класифікація доходів і витрат підприємства

Діяльність		Господарська операція	Дохід	Витрати (клас 9)	Витрати (клас 8)
Операційна	Основна	Реалізація: – продукції, – товарів, – робіт, послуг	701 702 703	901 902 903	80, 81, 82, 83
Операційна	Основна	Відрахування з доходу	704	–	80, 81, 82, 83
Операційна	Основна	Загальновиробничі, адміністративні витрати та витрати на збут	–	91, 92, 93	80, 81, 82, 83
Операційна	Інша операційна	Дохід/витрата від первинного визнання та від зміни вартості активів	710	940	84
Операційна	Інша операційна	Купівля-продаж іноземної валюти	711	942	84
Операційна	Інша операційна	Реалізація інших оборотних активів	712	943	84
Операційна	Інша операційна	Надання активів в операційну оренду	713	949	84
Операційна	Інша операційна	Виникнення операційних курсових різниць	714	945	84
Операційна	Інша операційна	Штрафи, пеня, неустойки	715	948	84
Операційна	Інша операційна	Списання активів та їх подальше відшкодування	716	947	84
Операційна	Інша операційна	Списання кредиторської заборгованості та формування резерву сумнівних боргів	717	944	84
Операційна	Інша операційна	Безоплатне отримання і передача оборотних активів	718	949	84
Операційна	Інша операційна	Дослідження та розробки	–	941	84

Продовження табл. 1.9.

Діяльність		Господарська операція	Дохід	Витрати (клас 9)	Витрати (клас 8)
Операційна	Інша операційна	Дооцінка запасів і втрати від їх знецінення	719	946	84
Операційна	Інша операційна	Інші доходи та витрати операційної діяльності	719	949	84
Фінансова	Фінансова	Інвестиції в асоційовані підприємства	721	961	85*
Фінансова	Фінансова	Інвестиції у спільну діяльність	722	962	85
Фінансова	Фінансова	Інвестиції в дочірні підприємства	723	963	85
Фінансова	Фінансова	Отримані дивіденди	731	–	–
Фінансова	Фінансова	Проценти отримані та сплачені	732	951	85
Фінансова	Фінансова	Інші доходи та витрати від фінансових операцій	733	952	85
Інвестиційна	Інвестиційна	Реалізація фінансових інвестицій	741	971	85
Інвестиційна	Інвестиційна	Відновлення та зменшення корисності активів	742	972	85
Інвестиційна	Інвестиційна	Виникнення неопераційних курсових різниць	744	974	85
Інвестиційна	Інвестиційна	Безоплатне отримання і передача необоротних активів	745	977	85
Інвестиційна	Інвестиційна	Дооцінка (уцінка) необоротних активів і фінансових інвестицій	746	975	85
Інвестиційна	Інвестиційна	Списання та відшкодування необоротних активів	746	976	85
Інвестиційна	Інвестиційна	Інші доходи та витрати	746	977	85

Типова кореспонденція рахунків з обліку доходів наведена в додатку А, а з обліку витрат діяльності в додатку Б.

1.3. Система та оцінка ефективності внутрішньогосподарського контролю доходів і витрат

Система внутрішньогосподарського контролю підприємства є важливим інструментом забезпечення ефективного управління доходами і витратами підприємства. Завдяки контролю підприємство може оперативно виявляти недоліки, запобігати порушенням та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Контроль доходів і витрат є ключовим елементом фінансового управління підприємства, адже саме ці показники визначають рівень прибутковості та фінансової стійкості суб'єкта господарювання. Організація контролю здійснюється у рамках внутрішньогосподарського контролю, який виконує як профілактичну, так і аналітичну функцію.

Основними цілями контролю доходів і витрат є забезпечення фінансової стабільності та ефективності діяльності підприємства, максимізація прибутку, прийняття обґрунтованих управлінських рішень, а також дотримання бюджетних показників та законодавства (таблиця 1.10).

Таблиця 1.10 – Основні цілі контролю доходів і витрат

№	Ціль контролю	Зміст
1	Забезпечення достовірності даних	Перевірка повноти та точності відображення доходів і витрат в обліку
2	Дотримання законодавства	Контроль відповідності фінансових операцій чинному законодавству
3	Раціональне використання ресурсів	Виявлення перевитрат і неефективного використання коштів
4	Запобігання зловживанням і шахрайству	Контроль за дотриманням процедур та повноважень
5	Підвищення фінансової дисципліни	Забезпечення контролю за плануванням і використанням коштів
6	Забезпечення ефективного управління	Надання керівництву актуальної інформації для прийняття рішень
7	Контроль за динамікою фінансових результатів	Аналіз змін у доходах і витратах у динаміці за звітні періоди

Форми контролю доходів і витрат на підприємстві включають бухгалтерський облік, фінансовий контроль, внутрішньогосподарський контроль, а також різні ме-

тоди аналізу та звітності. Основними формами є: попередня перевірка документів, поточний контроль за операціями, заключний контроль результатів діяльності, а також інвентаризація та ревізія (таблиця 1.11).

Таблиця 1.11 – Форми контролю доходів і витрат на підприємстві

№ з/п	Форма контролю	Характеристика
1	Попередній контроль	Здійснюється до проведення господарських операцій для недопущення порушень
2	Поточний (оперативний) контроль	Виконується у момент здійснення операцій з метою перевірки їх обґрунтованості
3	Наступний контроль	Проводиться після завершення операцій — аналіз, ревізія, аудит
4	Документальний контроль	Перевірка первинних документів на повноту та достовірність
5	Інвентаризаційний контроль	Фізична перевірка наявності майна, запасів та грошових коштів
6	Бюджетний контроль	Контроль за відповідністю фактичних витрат затвердженному бюджету
7	Автоматизований контроль	Контроль через бухгалтерське програмне забезпечення (наприклад, BAS, 1С тощо)
8	Внутрішній аудит	Внутрішня перевірка системи обліку та контролю з боку незалежного підрозділу

На підприємстві використовуються як попередній, так і поточний і наступний контроль. Попередній контроль проводиться до здійснення операції (затвердження кошторису, перевірка договорів). Поточний контроль здійснюється у момент здійснення операцій (перевірка рахунків, актів виконаних робіт, накладних тощо). Наступний контроль проводиться після завершення звітного періоду - це ревізії, аналіз фінансових результатів, аудит.

Методи внутрішнього контролю на підприємстві залежать від специфіки діяльності, організаційної структури та рівня автоматизації облікових процесів. Найбільш поширені методи, що застосовуються для оцінки обґрунтованості витрат та перевірки достовірності доходів, узагальнено в таблиці 1.12.

Таблиця 1.12 – Методи внутрішнього контролю на підприємстві

Метод контролю	Опис
Інвентаризація	Порівняння фактичної наявності майна з даними обліку
Документальна перевірка	Аналіз записів у документах та їх взаємна перевірка
Аналітичні розрахунки	Порівняння фактичних і планових/нормативних показників
Нагляд та спостереження	Безпосереднє візуальне спостереження за процесами
Опитування персоналу	Виявлення слабких місць через анкетування та інтерв'ю

Оцінка ефективності системи контролю доходів і витрат є ключовим елементом управлінського обліку, оскільки дозволяє визначити, наскільки підприємство здатне досягати фінансових цілей, мінімізувати ризики та забезпечити прибутковість.

Метою оцінки ефективності контролю є забезпечення достовірності облікових даних, виявлення неефективних або необґрунтованих витрат, підвищення операційної та фінансової ефективності та прийняття обґрунтованих управлінських рішень на основі актуальної інформації.

Ефективна система контролю характеризується відповідністю процесу, який контролюється, економічністю, гнучкістю, простотою, орієнтацією на результати та стратегічною спрямованістю. Крім того, важливою є достовірність, об'єктивність, гласність, оперативність та реальність контролю. Вона повинна бути спрямована на усунення помилок і закріплення успіху. В таблиці 1.13 наведено основні критерії ефективності системи контролю.

Таблиця 1.13 - Основні критерії ефективності системи контролю

Критерій	Пояснення
Повнота охоплення	Чи охоплює контроль усі етапи формування доходів і витрат.
Оперативність	Швидкість виявлення відхилень і реагування на них.
Точність та достовірність	Якість даних, що використовуються для аналізу.
Регулярність контролю	Періодичність проведення контрольних заходів (щоденно, щомісячно, щоквартально).
Вартість контролю	Чи відповідають витрати на контроль його ефективності.
Результативність	Чи сприяє контроль підвищенню прибутковості, зниженню витрат.

Методи оцінки ефективності контролю доходів і витрат — це сукупність аналітичних прийомів, які дозволяють виявити сильні й слабкі сторони системи управління фінансами підприємства.

Нижче наведено основні методи оцінки ефективності, які застосовуються в управлінському обліку та фінансовому аналізі:

- ✓ Порівняльний аналіз (метод відхилень) - порівнюється фактичне виконання з плановими (бюджетними) показниками;
- ✓ Коефіцієнтний (факторний) аналіз - обчислення фінансових коефіцієнтів, що відображають ефективність контролю;
- ✓ Метод бюджетного контролю (Budget Control Method) - оцінка ефективності за допомогою системи бюджетів: доходів, витрат, прибутку, грошових потоків;
- ✓ ABC-аналіз витрат - класифікація витрат за ступенем впливу на загальний результат;
- ✓ SWOT-аналіз фінансового контролю - виявлення сильних (S), слабких (W) сторін, можливостей (O) і загроз (T) у системі контролю;
- ✓ Метод економічного ефекту - оцінка ефективності контролю через прямий фінансовий результат;
- ✓ Метод ключових показників ефективності (KPI) - встановлення системи KPI для фінансової служби, відділів або відповідальних осіб;
- ✓ Метод аналізу «Витрати – Обсяг – Прибуток» (CVP-аналіз) - визначення взаємозв'язку між витратами, обсягами продажів і прибутком.

Ефективна система контролю не може існувати без оцінки її результативності. Застосування одразу кількох методів — наприклад, поєднання бюджетного контролю з факторним аналізом і KPI — забезпечує комплексне бачення ефективності управління доходами та витратами.

2. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»

2.1. Загальна характеристика підприємства

Організація ТОВ «Чорноморська іграшка» зареєстрована 12.06.1997 за юридичною адресою Україна, 65098, Одеська обл., місто Одеса, вул. Стовпова, будинок 17. Керівником організації є Зеленьк Василь Васильович

Засновниками товариства є фізичні та юридичні особи України. Засновники: Зеленьк Василь Васильович (розмір внеску до статутного фонду: 2 629 759,90 грн., 19,1428%), Матейко Оксана Іванівна (розмір внеску до статутного фонду: 1 054 126,71 грн., 7,6733%), Осадчий Олег Володимирович (розмір внеску до статутного фонду: 3 212 934,45 грн., 23,3879%), Ровинська Людмила Миколаївна (розмір внеску до статутного фонду: 6 840 771,68 грн., 49,7960%) [50].

ТОВ «Чорноморська іграшка» є юридичною особою, що діє відповідно до чинного законодавства України та власного статуту. Підприємство зареєстроване як суб'єкт господарювання з обмеженою відповідальністю, метою діяльності якого є отримання прибутку шляхом здійснення виробничо-господарської, торгівельної та іншої комерційної діяльності.

Його основна діяльність полягає у обробленні металів та нанесенні покриття на метали (КВЕД 25.61). Також підприємство активно здійснює додаткові види діяльності.

Основні види економічної діяльності (за КВЕД):

25.61 – Оброблення металів та нанесення покриття на метали (основна діяльність)

17.22 – Виробництво паперових виробів господарсько-побутового та санітарно-гігієнічного призначення

22.21 – Виробництво плит

22.22 – Виробництво тари з пластмас

25.92 – Виробництво легких металевих пакувань

46.90 – Неспеціалізована оптова торгівля

49.41 – Вантажний автомобільний транспорт

68.20 – Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна

35.14 – Торгівля електроенергією

35.11 – Виробництво електроенергії

Основні ресурси підприємства:

Матеріально-технічна база: виробничі приміщення, устаткування для металевих обробки, транспортні засоби.

Трудові ресурси: штат кваліфікованих працівників, у тому числі інженерно-технічний персонал, бухгалтери, економісти, робітники.

Фінансові ресурси: надходження від реалізації послуг, оренди, оптової торгівлі, допоміжної діяльності.

Організаційна структура ТОВ «Чорноморська іграшка» є лінійно-функціональною та передбачає чіткий розподіл обов'язків між структурними підрозділами, що дозволяє забезпечити ефективне управління підприємством. Така структура є доцільною для підприємств середнього масштабу, які здійснюють багатопрофільну господарську діяльність.

На чолі підприємства знаходиться директор, який здійснює загальне керівництво підприємством, представляє його інтереси перед третіми особами та приймає стратегічні рішення. Йому підпорядковуються:

✓ головний бухгалтер - відповідає за організацію бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності, контроль за фінансово-господарськими операціями;

✓ технічний директор - забезпечує технічне керівництво виробничим процесом;

✓ начальник виробництва - організовує виконання виробничих планів, контролює якість продукції;

✓ директор з економіки - координує процес реалізації продукції, взаємодіє з клієнтами, аналізує ринки збуту, забезпечує підприємство сировиною, матеріалами та іншим необхідним ресурсом;

✓ керівник служби охорони - відповідає за дотримання норм безпеки.

Така структура забезпечує оперативність прийняття рішень, підвищує відповідальність керівників підрозділів за результати діяльності та сприяє ефективному контролю за використанням ресурсів.

Аналіз діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка» виконано за методичним підходом, який наведено в джерелі [19] на основі наших досліджень, розрахунків за даних фінансової та статистичної звітності підприємства. Основні показники фінансово-економічної діяльності підприємства наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні показники фінансово-економічної діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка» за 2022-2023 р.р.*

Показники	2022 рік	2023 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Обсяг продукції в натуральному виразі, т	180,5	81	-99,5	-55,1
2. Обсяг продукції в оптових цінах без ПДВ та акцизного збору, тис.грн.	11577,3	11229,8	-347,52	-3
- у діючих оптових цінах	24997,6	11229,8	-13767,8	-55,08
- у порівнянних оптових цінах				
3. Середня оптова ціна за 1 тону продукції, грн.	64140,3	138639,7	74499,3	116,15
4. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	40071	27858	-12213	-30,48
5. Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	32041	21539	-10502	-32,8
6. Коефіцієнт оборотності оборотних активів, оборотів	1,39	0,94	-0,45	x
7. Адміністративні витрати, тис.грн.	4426	4665	239	5,4
8. Витрати на збут, тис.грн.	671	1039	368	54,8
9. Валовий прибуток, тис.грн.	8030	6319	-1711	-21,3
10. Повна собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	37138	27243	-9895	-26,6
11. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	80,0	77,3	-2,6	-3,3
12. Фінансовий результат до оподаткування, тис.грн.	2230	-70	-2300	-1,1 р.
в тому числі:				
- від основної операційної діяльності	2933	615	-2318	-79,03
- від іншої операційної діяльності	-726	-724	2	-0,3
- від фінансової діяльності	0	0	0	0,0
- від іншої діяльності	23	39	16	69,6
14. Податок на прибуток, тис.грн.	401	21	-380	-94,8
15. Чистий прибуток, тис.грн.	2631	-49	-2680	-1,2 р
16. Матеріальні витрати, тис.грн.	31884	25264	-6620	-20,8
17. Матеріаловіддача, грн.	1,0049	0,8526	-0,152	x
18. Матеріаломісткість продукції, грн.	0,9951	1,1729	0,177	x
19. Середня облікова кількість працівників облікового складу, осіб.	40	37	-3	-7,5

Продовження табл. 2.1.

Показники	2022 рік	2023 рік	Відхилення	
			абс.	%
20. Продуктивність праці одного працівника облікового складу, грн.	62494,0	30350,8	-32143,1	-51,4
21. Фонд оплати праці працівників облікового складу, тис.грн.	4703	2845	-1858	-39,5
22. Середня річна заробітна плата одного працівника облікового складу, грн.	117575,0	76892	-40683	-34,6
23. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис.грн.	31099	32006,5	907,5	2,9
24. Фондовіддача, грн.	3,78	2,40	-1,38	x
25. Фондорентабельність, %	0,26	0,42	0,15	x
26. Середня річна вартість оборотних активів, тис.грн.	62642	64547	1905	3,0
27. Рентабельність продукції, %	25,1	29,3	4,3	x
28. Рентабельність виробництва, %	3,56	-0,11	-3,67	x

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

Виходячи з табл. 2.1 видно, що середньорічна вартість основних засобів зросла у звітному році на 907,5 тис. грн. або на 2,9 % , ці зміни принесли позитивного результату. Фондовіддача по продукції зменшилась на 1,38 грн. Це свідчить про те , що застосування нового обладнання не дає очікуваний приріст виробництва та збільшує кількість витрат. Але підприємству слід переглядати, чи ефективно працівники використовують виробниче обладнання, чи не потрібна йому модернізація задля зменшення кількості можливого браку та прискорення виробничого процесу.

Станом на кінець звітнього року можна побачити, що підприємство збільшило суму середньорічної вартості оборотних коштів на 1905 тис. грн. або на 3 %. Ці показники свідчать про те, що у 2023 р. підприємство отримало потрібну суму коштів для забезпечення подальшого здійснення своєї діяльності.

Середньооблікова кількість працівників за 2023 рік зменшилась, за рахунок цього продуктивність праці в звітному році зменшилась. Також можна побачити очікуване зменшення фонду оплати праці на 1858 тис грн. або на 39,5 %.

Обсяг продукції у порівнянні з попереднім зменшився , як в натуральному, так і вартісному вираженні. Так, обсяг продукції в натуральному виразі змен-

шився на 99,5 т. або на 55,12 %. В той же час вартість продукції в порівняних цінах (ціна звітного року) знизилась на 55,08 %. Різниця в темпах спаду значна – 52,08 процентні пункти, це свідчить про зменшення у звітному періоді частки продукції з більшою у порівнянні з іншими видами продукції оптовою ціною.

Повна собівартість реалізованої продукції знизилась на 9895 тис грн. або на 26,6 % порівняно з попереднім роком та склала 27243 тис. грн. На зміну повної собівартості вплинула сума адміністративних витрат, що збільшилась у звітному році на 239 тис. грн. або на 5,4 %, та сума витрат на збут, що у свою чергу зросли на 368 тис. грн. або на 54,8 %. Хоча витрати зросли, собівартість зменшилась за рахунок спаду виробництва у звітному році. Зменшення обсягу виробництва спричинили зменшення матеріаловіддачі продукції на 0,152 грн. , але збільшення матеріаломісткості продукції на 0,177 грн.

Збільшення витрат не призвело до росту такого показника як витрати на 1 грн. реалізованої продукції , в свою чергу ці витрати знизились на 2,6 коп. Це збільшення має негативне значення для підприємства, адже показує зменшення ефективності виробництва та отриманого від нього прибутку.

Фінансовий результат до оподаткування знизився на 2300 тис. грн. Це відбулося в основному за рахунок змін у двох показниках – фінансового результату від іншої операційної діяльності , що збільшився на 16 тис. грн. або на в 69,6 % , фінансового результату від операційної діяльності , що мав негативну тенденцію у 2023 році , і знизився на 2318 тис. грн. у звітному році.

Оскільки відбулось зниження фінансового результату можна побачити спад податку на прибуток на 380 тис. грн. або на 94,8 %. Чистий прибуток знизився на 2680 тис. грн. або в 1,2 рази. Це є не задовільним результатом діяльності підприємства.

2.2. Економічний аналіз діяльності підприємства

Аналіз фінансових результатів діяльності

Фінансові результати діяльності підприємства виникають від таких видів його діяльності як основна операційна, інша операційна, фінансова та інша діяльність.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства до оподаткування здійснюють за даними форми №2 „Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)” за допомогою аналітичної табл. 2.2.

Таблиця 2.2 - Аналіз формування і динаміки фінансових результатів діяльності підприємства*

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	Попередній рік		Звітний рік		Відхилення	
		тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
1. Фінансовий результат від реалізації продукції	2000-2050-2130-2150	2 933	7,32	615	2,21	-2 318	-15,11
2. Фінансовий результат від іншої операційної діяльності	2120-2180	-726	-1,81	-724	-2,60	2	- 0,79
3. Фінансовий результат від операційної діяльності	2190 (2195)	2 207	5,51	109	0,39	-2 098	-5,12
4. Фінансовий результат від інвестиційної та фінансової діяльності	2200 +2220 -2250 - 2255	-	-	-	-	-	-
5. Фінансовий результат від іншої діяльності	2240 – 2270	23	0,06	39	0,14	16	0,08
6. Фінансовий результат до оподаткування	2290 (2295)	2 230	5,57	70	0,25	-2 160	-5,32

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

Фінансовий результат до оподаткування у звітному році знизився на 2 160 тис. грн, або на 5,32 відсоткові пункти. Причиною є значне зменшення прибутку від реалізації продукції та майже відсутність позитивних результатів від іншої діяльності. Незважаючи на покращення показника іншої діяльності, загальна прибутковість підприємства різко впала.

Аналіз динаміки та структури доходів і витрат діяльності підприємства

Аналіз динаміки та структури доходів і витрат є важливим інструментом оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. У цьому підрозділі розглянемо зміни у складі доходів та витрат ТОВ «Чорноморська іграшка» за два останні звітні періоди.

Для аналізу використаємо показники, наведені у Звіті про фінансові результати (форма №2). Динаміка доходів та витрат підприємства представлена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Аналіз динаміки та структури доходів діяльності підприємства*

Показники	Код рядка ф. №2	Попередній рік.		Звітний рік		Відхилення	
		Сума тис.грн.	Структура%	Сума тис.грн.	Структура%	Сума тис.грн. гр.4-гр.2	%пунктів гр.5-гр.3
А	1	2	3	4	5	6	7
Операційна діяльність							
1.Чистий дохід від реалізації продукції	2000	40 071	94,53	27 858	93,37	-12 213	-1,16
2.Інші операційні доходи	2120	471	1,11	614	2,06	143	0,95
3.Всього доходи операційної діяльності	х	40 542	95,64	28 472	95,43	-12 070	-0,21
Інвестиційна, фінансова та інша діяльність							
Дохід від участі в капіталі	2200	-		-			
Інші фінансові доходи	2220	-		-			
Інші доходи	2240	23	0,05	39	0,13	16	0,08
Всього доходів	х	40 565	99,69	28 511	95,56	-12 054	-4,13
Разом по підприємству	х	40 693	100,00	29 841	100,00	-10 852	-

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

На основі проведеного аналізу динаміки та структури доходів ТОВ «Чорноморська іграшка» за два звітні періоди встановлено тенденцію до зменшення загального обсягу доходів. Зокрема, загальний дохід підприємства у звітному році скоротився на 10 852 тис. грн або на 26,7% у порівнянні з попереднім роком. Це свідчить про зниження обсягів реалізації продукції та скорочення операційної діяльності.

Чистий дохід від реалізації продукції, який є основним джерелом надходжень підприємства, зменшився на 12 213 тис. грн, що призвело до зниження його питомої ваги в загальній структурі доходів з 94,53% до 93,37%. Натомість частка інших операційних доходів зросла на 0,95 в.п., що може свідчити про певну ак

тивізацію додаткової діяльності або разові доходи.

Незначне зростання інших доходів (на 16 тис. грн) не компенсувало втрати основної діяльності, що зумовило загальне зниження доходів по підприємству.

Таким чином, спостерігається зниження ефективності основної діяльності підприємства. Це може бути пов'язано з низьким попитом, зменшенням виробничих потужностей, зовнішніми економічними умовами або внутрішніми проблемами управління. Для стабілізації фінансового стану доцільно переглянути політику ціноутворення, розширити ринки збуту, активізувати інші напрямки діяльності та вдосконалити систему внутрішнього контролю доходів і витрат.

Аналіз динаміки та структури витрат діяльності підприємства

Аналіз витрат від усіх видів діяльності підприємства спрямований на оцінку їх складу, структури та динаміки. Такий аналіз дозволяє виявити основні статті витрат, визначити напрями зниження витрат, а також оцінити ефективність управління ресурсами.

Таблиця 2.4 – Аналіз динаміки та структури витрат діяльності підприємства*

Показники	Код рядка ф.№2	Попередній рік.		Звітний рік		Відхилення	
		Сума тис.грн.	Структура%	Сума тис.грн.	Структура %	Сума тис.грн. гр.4-гр.2	%пунктів гр.5-гр.3
А	1	2	3	4	5	6	7
Операційна діяльність							
1.Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	32 041	83,64	21 539	72,47	-10 502	-11,17
2.Адміністративні витрати	2130	4 426	11,56	4 665	15,70	239	4,14
3.Витрати на збут	2150	671	1,75	1 039	3,49	368	1,74
4.Інші операційні витрати	2180	1 197	3,12	1 338	4,50	141	1,38
Всього витрат операційної діяльності	х	38 335	100	28 581	100	-9 754	—
Інвестиційна, фінансова та інша діяльність							
5.Фінансові витрати	2250	-	-	-	-	-	-
6.Втрати від участі в капіталі	2255	-	-	-	-	-	-
7.Інші витрати	2270	-	-	-	-	-	-
Всього витрат	х	38 335	100	28 581	100	-9 754	—
Разом по підприємству	х	38 335	100	28 581	100	-9 754	—

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

Аналіз структури та динаміки витрат ТОВ «Чорноморська іграшка» за два роки показує загальне зниження обсягів витрат на 9 754 тис. грн, або приблизно 25,45%, що може свідчити як про оптимізацію витратної політики, так і про зменшення обсягів господарської діяльності.

Основну частку у структурі витрат як у попередньому, так і в звітному році займає собівартість реалізованої продукції - 83,64% та 72,47% відповідно. Однак відбулося суттєве зниження частки собівартості на 11,17 % пунктів, що може свідчити про ефективніше використання ресурсів або зміну структури виробництва.

Натомість зросла частка адміністративних витрат з 11,56% до 15,70%, що на 4,14 % пунктів більше. Це може бути пов'язано з підвищенням витрат на управлінський персонал, оренду, комунальні послуги або інші адміністративні потреби. Також зросли витрати на збут з 1,75% до 3,49% (на 1,74 % пунктів), що свідчить про активізацію збутової діяльності, ймовірно з метою підтримки продажів на фоні загального зниження виручки. Інші операційні витрати також дещо зросли у структурі - з 3,12% до 4,50%.

Загалом можна зробити висновок, що в умовах скорочення загального обсягу витрат підприємство змінило їх внутрішню структуру. Зниження частки собівартості може бути позитивною тенденцією, однак зростання частки адміністративних і збутових витрат потребує подальшого контролю з метою уникнення неефективного використання ресурсів.

Аналіз фінансового результату від основної операційної діяльності

Фінансовий результат від реалізації продукції є одним з ключових показників ефективності господарської діяльності підприємства. Цей показник відображає різницю між доходами від реалізації та витратами, пов'язаними з виробництвом і збутом продукції. Для аналізу використовуються дані фінансової звітності ТОВ «Чорноморська іграшка» за попередній та звітний роки.

Як показують дані табл. 2.5, у звітному році ТОВ «Чорноморська іграшка» отримало прибуток від основної операційної діяльності в сумі 615 тис. грн, що на 2 318 тис. грн менше, ніж у попередньому році. Така динаміка є негативною

та пояснюється насамперед зменшенням чистого доходу від реалізації продукції на 12 213 тис. грн (-30,48%), що свідчить про зниження попиту на продукцію або скорочення обсягів її реалізації.

Таблиця 2.5 – Аналіз фінансового результату від основної операційної діяльності*

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	Попередній рік, тис. грн	Звітний рік, тис. грн	Відхилення	
				тис. грн	%
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	40 071	27 858	-12 213	-30,48
2. Собівартість реалізованої продукції	2050	32 041	21 539	-10 502	-32,78
3. Валовий прибуток	2090 (2095)	8 030	6 319	-1 711	-21,31
4. Адміністративні витрати	2130	4 426	4 665	239	5,40
5. Витрати на збут	2150	671	1 039	368	54,85
6. Фінансовий результат від основної операційної діяльності	2000-2050- -2130-2150	2 933	615	-2 318	-79,03

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

Водночас собівартість реалізованої продукції зменшилася на 32,78%, але темпи скорочення доходу перевищили темпи зменшення витрат, що негативно вплинуло на фінансовий результат.

Значне зростання витрат на збут (54,85%) також негативно вплинуло на прибутковість діяльності. Адміністративні витрати зросли помірно (5,4%).

Загалом, ефективність основної діяльності підприємства у звітному періоді знизилася. Це вимагає пошуку шляхів підвищення дохідності, зменшення витрат, оптимізації збутової політики та контролю за адміністративними витратами.

Одним з ключових показників ефективності діяльності підприємства є рентабельність продукції, яка характеризує прибутковість виробництва та реалізації продукції. Рентабельність визначається як відношення прибутку до доходу або витрат, пов'язаних із реалізацією продукції.

КРОК 1. Визначення відсотка приросту доходу.

$$\Delta Д\% = \frac{27\,858 - 40\,071}{40\,071} \times 100 = -30,48\%$$

Оскільки дохід зменшився, частка приросту від доходу буде від'ємна.

КРОК 2. Визначимо додатковий фінансовий результат за рахунок зміни обсягу доходу

$$\Delta\text{Пдох} = \text{Пбаз} \times \frac{\Delta\text{Д}}{100} = 2933 \times (-0,3048) = -894,27 \text{ тис. грн}$$

Це означає, що через падіння доходу підприємство недоотримало ≈ 894 тис. грн прибутку.

КРОК 3. Розрахунок економії витрат на 1 грн доходу

$$\text{Собівартість на 1 грн доходу у базовому періоді} = \frac{32\,041}{40\,071} = 0,7994$$

$$\text{У звітному періоді} = \frac{21\,539}{27\,858} = 0,7730$$

$$\text{Економія на 1 грн доходу} = 0,7994 - 0,7730 = 0,0264 \text{ грн}$$

КРОК 4. Визначення додаткового фінансового результату за рахунок зменшення собівартості:

$$\Delta\text{Псоб} = 0,0264 \times 27858 = 735,47 \text{ тис. грн}$$

КРОК 5. Узагальнення результатів:

Джерело приросту / зменшення прибутку	Сума, тис. грн
За рахунок обсягу реалізації (дохід)	-894,27
За рахунок економії собівартості	735,47
Сумарна зміна прибутку	-158,8 ($\approx 615 - 2\,933$)

Загальне зниження прибутку від основної операційної діяльності у 2024 році становило 2 318 тис. грн. Це зменшення відбулося на 894 тис. грн - через скорочення обсягу чистого доходу від реалізації продукції. Та на 735 тис. грн компенсовано за рахунок зниження собівартості продукції на 1 грн доходу.

Таким чином, падіння обсягів реалізації є головною причиною зниження прибутковості, а ефективніше управління витратами частково пом'якшило негативні наслідки.

Аналіз рентабельності виробництва

У таблиці 2.6 наведено динаміку показників рентабельності продукції ТОВ «Чорноморська іграшка» за два звітні періоди.

Таблиця 2.6 - Формування та динаміка рентабельності продукції*

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	40 071	27 858	-12 213	-30,48
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	32 041	21 539	-10 502	-32,78
3. Валовий прибуток (збиток), тис. грн	8 030	6 319	-1 711	-21,31
4. Прибуток від реалізації продукції, тис. грн	2 933	615	-2 318	-79,02
5. Рентабельність продукції [як відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції], %	$(8\ 030 / 32\ 041) \times 100 = 25,06$	$(6\ 319 / 21\ 539) \times 100 = 29,34$	4,28	17,07
6. Рентабельність продукції [як відношення валового прибутку до чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг], %	$(8\ 030 / 40\ 071) \times 100 = 20,03$	$(6\ 319 / 27\ 858) \times 100 = 22,69$	2,66	13,28

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

Рентабельність продукції характеризує рівень прибутковості виробничої діяльності підприємства та визначається як співвідношення прибутку до витрат або доходу. У практиці бухгалтерського обліку та фінансового аналізу рентабельність продукції може розраховуватись за кількома формулами:

1. За формулою: валовий прибуток / собівартість реалізованої продукції \times 100

Попередній рік: $(8\ 030 / 32\ 041) \times 100 = 25,06\%$

Звітний рік: $(6\ 319 / 21\ 539) \times 100 = 29,34\%$

Висновок: Показник зріс на 4,28 п.п., що свідчить про підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

2. За формулою: валовий прибуток / чистий дохід \times 100

Попередній рік: $(8\ 030 / 40\ 071) \times 100 = 20,03\%$

Звітний рік: $(6\ 319 / 27\ 858) \times 100 = 22,69\%$

Висновок: Збільшення на 2,66 п.п. свідчить про зростання прибутковості одиниці реалізованої продукції.

3. За формулою: прибуток від реалізації / собівартість реалізованої продукції \times 100%.

Попередній рік: $(2\ 933 / 32\ 041) \times 100 = 9,15\%$

Звітний рік: $(615 / 21\ 539) \times 100 = 2,86\%$

Висновок: Падіння на 6,29 п.п., що вказує на значне зменшення фінансового результату через зростання витрат на збут і адміністративних витрат.

4. За формулою: прибуток від реалізації / чистий дохід × 100%.

Попередній рік: $(2\ 933 / 40\ 071) \times 100 = 7,32\%$

Звітний рік: $(615 / 27\ 858) \times 100 = 2,21\%$

Висновок: Зменшення на 5,11 п.п. вказує на зниження загальної рентабельності продукції.

Рентабельність виробництва є ключовим показником, що характеризує ефективність використання виробничих ресурсів підприємства, а також здатність підприємства отримувати прибуток від основної діяльності. Вона відображає відношення прибутку до витрат або доходів і дає змогу оцінити, наскільки успішно підприємство контролює свої витрати та збільшує доходи.

Таблиця 2.7 - Аналіз рентабельності виробництва*

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Прибуток до оподаткування, тис. грн	8 030	6 319	-1 711	-21,29
2. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн	4 091	4 683	592	14,47
3. Середня річна вартість оборотних активів, тис. грн*	32 117	27 212	-4 905	-15,27
4. Середня річна вартість виробничих засобів, тис. грн	36 208	31 895	-4 313	-11,91
5. Рентабельність виробництва, %	22,18	19,81	-2,37	-10,69

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

1. Розрахунок рентабельності виробництва

Рентабельність = $\frac{\text{Середня вартість виробничих засобів}}{\text{Прибуток до оподаткування}} \times 100\%$

Попередній рік:

Рентабельність попередній = $\frac{8030}{36208} \times 100\% = 22,18\%$

Звітний рік:

Рентабельність звітний = $\frac{6\ 319}{31\ 895} \times 100\% = 19,81\%$

Визначимо абсолютне та відносне відхилення рентабельності

Показник	Значення
Абсолютне відхилення, п.п.	19,81 - 22,18 = -2,37 п.п.
Відносне відхилення, %	$\frac{-2,37}{22,18} \times 100\% = -10,69\%$

Рентабельність виробництва знизилась з 22,18 % у попередньому році до 19,81 % у звітному, що свідчить про падіння ефективності використання виробничих засобів на 2,37 п.п. або на 10,69 %. Це може бути пов'язано зі зниженням прибутку, а також зменшенням оборотних активів. Підприємству доцільно провести аналіз причин зниження рентабельності для пошуку шляхів її підвищення.

Аналіз впливу факторів методом ланцюгових підстановок

Базова формула:

$$P = \frac{\Pi}{OЗ + OА} \cdot 100$$

Крок 1. Вплив прибутку при постійних середніх активах:

$$P1 = \frac{6319}{36208} \cdot 100 \approx 17,46\% \Rightarrow \Delta P1 = 17,46\% - 22,18\% = -4,72 \text{ п.п.}$$

Крок 2. Вплив основних засобів:

$$B32 = 4683 + 32117 = 36800 \Rightarrow P2 = \frac{6319}{36800} \cdot 100 = \\ \approx 17,17\% \Rightarrow \Delta = 17,17\% - 17,46\% = -0,29 \text{ п.п.}$$

Крок 3. Вплив оборотних активів:

$$B33 = 4683 + 27212 = 31895 \Rightarrow P3 = \frac{6319}{31895} \cdot 100 \approx 19,81\% \Rightarrow \Delta P3 \\ = 19,81\% - 17,17\% = 2,64 \text{ п.п.}$$

Фактор	Вплив на рентабельність (п.п.)
Зменшення прибутку	-4,72
Збільшення вартості ОЗ	-0,29
Зменшення оборотних активів	2,64
Загальна зміна	-2,37

У звітному році рівень рентабельності виробництва зменшився на 2,37 п.п. Основним фактором зниження стало зменшення прибутку до оподаткування (-4,72 п.п.). Частково цей негативний вплив було компенсовано зниженням середньої вартості оборотних активів (2,64 п.п.), що підвищило ефективність використання виробничих засобів.

Аналіз фінансової стійкості підприємства за відносними показниками

Фінансова стійкість підприємства відображає його здатність фінансувати свою діяльність за рахунок власних коштів, своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями, а також ефективно управляти структурою капіталу. Аналіз фінансової стійкості доцільно здійснювати за допомогою відносних показників, зведе них у табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Аналіз фінансової стабільності підприємства за відносними показниками*

Показники	На початок попереднього року	На кінець попереднього року	На кінець звітнього року	Нормативне значення
1. Коефіцієнт автономії ($K_{авт}$)	0,879	0,832	0,847	(> 0,5) більше 0,5
2. Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів ($K_{ф}$)	0,138	0,201	0,181	(< 1,0) менше 1,0
3. Наявність власних оборотних активів ($OK_{вл}$)	21 892	25 972	22 271	збільшення
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу ($K_{ман}$)	0,796	0,851	0,813	0,4...0,6
5. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (K_3)	0,852	0,809	0,819	(> 0,1) 0,1

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

Формули для розрахунків:

Коефіцієнт автономії ($K_{авт}$)

$$K_{авт} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Баланс}}$$

Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів ($K_{ф}$)

$$K_{ф} = \frac{\text{Залучений капітал}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\text{Баланс} - \text{Власний капітал}}{\text{Власний капітал}}$$

Наявність власних оборотних активів ($OK_{вл}$)

$OK_{вл} = \text{Власний капітал} - \text{Необоротні активи}$

Коефіцієнт маневреності власного капіталу ($K_{ман}$)

$$K_{ман} = \frac{OK_{вл}}{\text{Власний капітал}}$$

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (Кз)

$$Кз = \frac{ОКвл}{Оборотні активи}$$

Вихідні дані:

Показник	01.01.2022	31.12.2022	31.12.2023
Баланс (усього)	31 335	36 662	32 347
Власний капітал	27 528	30 517	27 406
Необоротні активи	5 636	4 545	5 135
Оборотні активи	25 699	32 117	27 212

Розрахунки:

1. Кавт:

$$2022.01.01: 27\ 528 / 31\ 335 = 0,879$$

$$2022.12.31: 30\ 517 / 36\ 662 = 0,832$$

$$2023.12.31: 27\ 406 / 32\ 347 = 0,847$$

2. Кф:

$$2022.01.01: (31\ 335 - 27\ 528) / 27\ 528 = 0,138$$

$$2022.12.31: (36\ 662 - 30\ 517) / 30\ 517 = 0,201$$

$$2023.12.31: (32\ 347 - 27\ 406) / 27\ 406 = 0,181$$

3. ОКвл:

$$2022.01.01: 27\ 528 - 5\ 636 = 21\ 892$$

$$2022.12.31: 30\ 517 - 4\ 545 = 25\ 972$$

$$2023.12.31: 27\ 406 - 5\ 135 = 22\ 271$$

4. Кман:

$$2022.01.01: 21\ 892 / 27\ 528 = 0,796$$

$$2022.12.31: 25\ 972 / 30\ 517 = 0,851$$

$$2023.12.31: 22\ 271 / 27\ 406 = 0,813$$

5. Кз:

$$2022.01.01: 21\ 892 / 25\ 699 = 0,852$$

$$2022.12.31: 25\ 972 / 32\ 117 = 0,809$$

$$2023.12.31: 22\ 271 / 27\ 212 = 0,819$$

Аналіз відносних показників фінансової стабільності ТОВ «Чорноморська іграшка» Порівняння значень фінансових коефіцієнтів підприємства з нормативними та аналіз їх динаміки свідчать про таке: коефіцієнт автономії (Кавт) протягом трьох періодів був вищим за нормативне значення 0,5, що свідчить про високу частку власного капіталу у загальній сумі джерел фінансування. У 2023 році цей показник становив 0,847, що вказує на фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел. Проте спостерігається зниження показника порівняно з попереднім роком (з 0,879 на початок 2022 року до 0,847 на кінець 2023 року), що може свідчити про поступове зростання зовнішнього фінансування.

Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів (Кф) у всі роки залишався нижчим за нормативне значення $<1,0$, що є позитивним сигналом. У 2023 році значення Кф склало 0,181, що вказує на невисоку залежність від позикового капіталу. Динаміка показника демонструє невелике зростання частки залучених коштів, проте їх обсяг залишається контрольованим. Наявність власних оборотних активів (ОКвл) свідчить про достатній рівень покриття поточних потреб за рахунок власних коштів. У 2022 році показник збільшився з 21 892 тис. грн до 25 972 тис. грн, що є позитивним. Проте у 2023 році ОКвл зменшився до 22 271 тис. грн, що може вказувати на погіршення ліквідності або зменшення гнучкості використання власного капіталу. Коефіцієнт маневреності власного капіталу (Кман) упродовж аналізованого періоду перевищував нормативний діапазон (0,4–0,6), зокрема у 2023 році становив 0,813. Це означає, що значна частка власного капіталу представлена оборотними коштами, що забезпечує підприємству високу оперативну гнучкість, але також може вказувати на низький рівень інвестування в довгострокові активи. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (Кз) у всі роки суттєво перевищував нормативне значення 0,1, зокрема у 2023 році становив 0,819. Це свідчить про високу фінансову стійкість у короткостроковому періоді та здатність підприємства самостійно фінансувати оборотні активи.

ТОВ «Чорноморська іграшка» у звітному періоді зберігало високий рівень фінансової стабільності. Підприємство здебільшого фінансує свою діяльність за

рахунок власного капіталу, має достатній рівень власних оборотних коштів, що позитивно впливає на його платоспроможність та незалежність.

Разом з тим, тенденція до зниження власного капіталу та ОКвЛ у 2023 році порівняно з 2022 роком потребує уваги та подальшого контролю, щоб уникнути послаблення фінансової стійкості у майбутньому.

Аналіз ліквідності підприємства за відносними показниками

Ліквідність підприємства – це його здатність своєчасно й у повному обсязі виконувати свої поточні фінансові зобов’язання за рахунок оборотних активів.

Таблиця 2.9 – Аналіз ліквідності підприємства за відносними показниками*

Коефіцієнти ліквідності підприємства	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	Норма	Розрахункові значення			Відхилення
			На початок попереднього року	На кінець попереднього року	На кінець звітного року	
а	б	в	1	2	3	4
1. Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	$\frac{1195+1200}{1695}$	= 2,0	25 699 / 1695 = 15,17	32 117 / 1695 = 18,95	27 212 / 1695 = 16,06	-2,89
2. Коефіцієнт швидкої (критичної) ліквідності	$\frac{1195+1200-1100-1110}{1695}$	$\geq 1,0$	$(25\ 699 - 10\ 865) / 1695 = 8,76$	$(32\ 117 - 4\ 293) / 1695 = 16,45$	$(27\ 212 - 9\ 744) / 1695 = 10,29$	-6,16
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{1160+1165}{1695}$	> 0,2 [0,25–0,35]	1 570 / 1695 = 0,93	1 315 / 1695 = 0,78	5 684 / 1695 = 3,35	+2,57

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

Аналіз ліквідності підприємства ТОВ «Чорноморська іграшка» за період 2021–2023 років засвідчив загалом високий рівень платоспроможності, хоча спостерігаються коливання окремих показників:

Коефіцієнт поточної ліквідності у 2023 році становить 16,06, що значно перевищує нормативне значення (2,0). Це свідчить про надмірне накопичення оборотних активів, що може вказувати на неефективне управління активами.

Коефіцієнт швидкої ліквідності знизився з 16,45 до 10,29, що залишається набагато вище норми, але демонструє тенденцію до зменшення. Зниження може бути пов'язане зі збільшенням запасів (рядок 1100) у 2023 році на 5 451 тис. грн.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності зріс у 2023 році до 3,35, що свідчить про високу здатність підприємства покривати поточні зобов'язання грошовими коштами. Це позитивна тенденція, пов'язана зі зростанням залишків на рахунках (рядок 1165).

Перевищення нормативів ліквідності може свідчити не лише про фінансову надійність, але й про неефективне використання оборотного капіталу. Варто розглянути оптимізацію структури запасів. Більш ефективно використання грошових коштів (наприклад, шляхом інвестування або спрямування на розвиток виробництва). Удосконалення дебіторської політики з метою уникнення надлишкового накопичення оборотних активів. Підприємству рекомендовано встановити внутрішні цільові нормативи ліквідності, більш адаптовані до специфіки діяльності.

Аналіз динаміки валюти балансу

Аналіз динаміки валюти балансу передбачає встановлення зміни валюти балансу на кінець року з валютою балансу на початок року (табл. 2.4). Коли валюта балансу збільшується – це оцінюється позитивно, зменшується – негативно. Збільшення валюти балансу свідчить про зростання виробничих можливостей (але при цьому слід враховувати інфляцію), а зменшення валюти балансу означає спад у господарській діяльності. Після виконання розрахунків треба зробити відповідні висновки.

Таблиця 2.10 – Аналіз динаміки валюти балансу*

Показники	На початок року	На кінець року	% зміни
Валюта балансу, тис.грн.:			
- попереднього 2022 року	31 335	36 662	17,04
- звітного 2023 року	36 662	32 347	-11,78

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

Показники в табл. 2.10 свідчать про зміну обсягу його господарських засобів у різні періоди. Так, у 2022 році спостерігалось зростання валюти балансу на 17,04% - з 31 335 тис. грн на початок року до 36 662 тис. грн на його кінець. Це може свідчити про активізацію фінансово-господарської діяльності, залучення додаткових ресурсів, зростання дебіторської заборгованості чи збільшення оборотних активів.

Натомість у 2023 році відбулося зменшення валюти балансу на 11,78%, тобто з 36 662 тис. грн до 32 347 тис. грн. Така динаміка свідчить про скорочення активів підприємства. Причинами цього могли стати погіршення реалізації продукції, зменшення дебіторської заборгованості, зниження грошових коштів або переоцінка активів. Загалом така тенденція потребує подальшого аналізу щодо ефективності використання ресурсів підприємства та структури активів і пасивів.

Аналіз динаміки складу, структури та динаміки активів підприємства

Здійснено в табл. 2.11 аналіз складу, структури та динаміки активів підприємства.

Таблиця 2.11 – Аналіз складу, структури та динаміки активів підприємства*

Показники	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду	Відхилення	
				абс.	%
Всього активів, тис. грн	1300	36 662	32 347	-4 315	-11,78
1. Необоротні активи, тис. грн	1095	4 545	5 135	590	12,98
– в % до активів		12,40%	15,87%	3,47в.п.	х
2. Оборотні активи, тис. грн	1195	32 117	27 212	-4 905	-15,27
– в % до активів		87,60%	84,13%	-3,47в.п.	х
2.1. Запаси, тис. грн	1100, 1110	4 293	9 744	5 451	127,00
– в % до оборотних активів		13,37%	35,80%	22,43в.п.	х
2.2. Кошти в розрахунках, тис. грн	1120÷1155	25 389	11 115	-14 274	-56,22
– в % до оборотних активів		9,04%	40,85%	-38,19в.п.	х
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн	1160, 1165	1 315	5 684	4 369	332,24
– в % до оборотних активів		4,10%	20,89%	16,79в.п.	х
2.4. Інші оборотні активи, тис. грн	1170, 1190	1 120	669	-451	-40,27
– в % до оборотних активів		3,49%	2,46%	-1,03в.п.	х
у тому числі витрати майбутніх періодів **, тис. грн	1170	0	200	200	0

Продовження табл. 2.11.

Показники	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Відхилення	
				абс.	%
– в % до оборотних активів		0,00%	0,73%	0,73 в.п.	x
3. Необоротні активи утримувані для продажу, та групи вибуття, тис. грн	1200	–	–	0	0,00

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

У звітному 2023 році загальна вартість активів підприємства зменшилася на 4 315 тис. грн, або на 11,78% порівняно з початком року. Така тенденція свідчить про загальне скорочення господарського потенціалу підприємства.

Незважаючи на загальне зниження активів, необоротні активи зросли на 590 тис. грн (на 12,98%), а їх частка в загальній структурі активів зросла з 12,40% до 15,87%. Це свідчить про оновлення або придбання основних засобів чи інші довгострокові інвестиції.

Оборотні активи, які становили основну частину активів підприємства, скоротилися на 4 905 тис. грн (–15,27%). Найбільше зниження відбулося у складі дебіторської заборгованості – на 56,22%, що, з одного боку, позитивно характеризує роботу з боржниками, але з іншого – може свідчити про зниження обсягів реалізації. Натомість запаси зросли більш ніж удвічі (+127%), що може вказувати на накопичення сировини чи готової продукції — або через сезонність, або через уповільнення збуту. Також позитивною зміною є зростання грошових коштів на 332,24%, що свідчить про покращення платоспроможності підприємства. Зниження інших оборотних активів (зокрема витрат майбутніх періодів) не є суттєвим, а їх частка у структурі не перевищує 3%.

Загалом структура активів у 2023 році свідчить про перерозподіл коштів з дебіторської заборгованості у запаси та грошові кошти. Це може бути стратегічним кроком щодо підвищення ліквідності, але водночас вказує на необхідність посилення контролю за ефективністю обігу оборотних активів.

Аналіз використання оборотних активів підприємства

Оборотні активи є важливою складовою активів підприємства, що забезпечують безперервність його господарської діяльності. До них належать запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти, інші поточні активи, які швидко трансформуються в грошову форму. Раціональне використання оборотних активів дозволяє підтримувати платоспроможність, забезпечувати ритмічність виробництва та досягати прибутковості.

Аналіз використання оборотних активів підприємства доцільно здійснювати за допомогою оцінки: складу і структури оборотних активів, коефіцієнтів оборотності та періоду обороту оборотних активів.

Таблиця 2.12 – Аналіз використання оборотних активів підприємства*

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абсолютне	відносне %
А	1	2	3	4	5
1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	Ф №2 р 2000	40 071	27 858	-12 213	-30,49
2. Середньорічні залишки оборотних активів, тис. грн	Ф №1 р 1195	32 117	27 212	-4 905	-15,27
в т.ч.					
2.1. Запаси	р 1100	4 293	9 744	5 451	126,98
2.2. Кошти в розрахунках	1125÷1155	137	1 844	1 707	1 246,72
2.3. Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	р 1160,1165	1 315	5 684	4 369	332,29
2.4. Інші оборотні активи	р 1170,1190	1 120	669	-451	-40,27
3. Кількість днів в періоді	х	365	365	–	–
4. Одноденна виручка тис. грн	х	109,78	76,30	-33,48	-30,49
5. Коефіцієнт оборотності, оборотів	х	1,35	0,94	-0,41	-30,37
6. Тривалість 1 обороту, днів	х	270,37	388,83	118,46	43,82
в т.ч.					
6.1. В запасах	х	≈39,11	91,98	52,87	135,20
6.2. В коштах в розрахунках	х	≈1,25	12,98	11,73	938,40
6.3. В грошових коштах	х	≈11,98	45,87	33,89	282,90
6.4. В інших оборотних коштах	х	≈10,20	11,72	1,52	14,90

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

У звітному році порівняно з попереднім на підприємстві ТОВ «Чорноморська іграшка» відбулися суттєві зміни у складі та структурі оборотних активів, що свідчать про зміни у стратегії управління оборотним капіталом.

Зменшення обсягу оборотних активів:

Середньорічна вартість оборотних активів знизилась із 32 117 тис. грн у 2022 році до 27 212 тис. грн у 2023 році, що становить зменшення на 4 905 тис. грн (15,3%). Це свідчить про зниження потреби підприємства у фінансуванні поточної діяльності або про оптимізацію структури оборотного капіталу.

Зміна складу оборотних активів:

Найбільше зростання зафіксовано за статтею «Запаси», які зросли з 4 293 тис. грн до 9 744 тис. грн (на 5 451 тис. грн або 127%). Це може вказувати на накопичення сировини чи готової продукції, можливо через зниження попиту або переорієнтацію виробництва. Дебіторська заборгованість за продукцію та інші розрахунки зменшилася суттєво — з 17 901 тис. грн до 9 219 тис. грн, що позитивно вплинуло на ліквідність. Грошові кошти зросли майже в 4,3 рази — з 1 315 тис. грн до 5 684 тис. грн, що свідчить про зростання вільних грошових ресурсів, можливо внаслідок зменшення обсягу операцій або покращення платіжної дисципліни клієнтів.

Погіршення ефективності використання оборотних активів:

Коефіцієнт оборотності оборотних активів зменшився з 1,25 у 2022 році до 1,02 у 2023 році. Тривалість одного обороту збільшилася з 293 днів до 358 днів, що свідчить про уповільнення обігу активів і зниження швидкості їх перетворення у грошові кошти. Зниження обсягів реалізації на 12 213 тис. грн (або 30,5%) також погіршило ефективність використання оборотного капіталу.

Фінансові наслідки та вплив на кредиторську заборгованість:

Зростання запасів і зменшення оборотності можуть призводити до заморожування коштів у матеріальних ресурсах, що може потребувати залучення додаткових зовнішніх джерел фінансування. У той же час зменшення дебіторської заборгованості та зростання грошових коштів є позитивним сигналом для кредиторів, оскільки це підвищує поточну платоспроможність підприємства. Проте, загальне зниження обсягу реалізації може свідчити про спад ділової активності, що вимагає перегляду операційної та фінансової політики підприємства. Таким чином, незважаючи на покращення ліквідності у вигляді зростання грошових

коштів і зменшення дебіторської заборгованості, підприємство має проблеми з ефективністю використання оборотних активів. Зростання тривалості обороту та зменшення коефіцієнта оборотності вказують на уповільнення оборотного капіталу, що потенційно може негативно вплинути на фінансову стійкість у довгостроковій перспективі.

Аналіз динаміки складу, структури та динаміки джерел формування активів підприємства

У процесі фінансово-господарської діяльності підприємства джерела формування активів відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку. Вони поділяються на власні (власний капітал) та залучені (довгострокові та короткострокові зобов'язання). Для аналізу використовуються дані балансу підприємства на початок і кінець звітного та попереднього періодів (див. табл. 2.13).

Таблиця 2.13 – Аналіз складу та динаміки джерел формування активів підприємства*

Показники	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Відхилення	
				абс.	%
Всього джерел формування активів, тис. грн	1900	36 662	32 347	-4 315	-11,77
1. Власний капітал, тис. грн – в % до усіх джерел	1495	30517 83,25	27406 84,73	-3 111 -	-10,19 1,48 п.п.
1.1. Наявність власних оборотних активів, тис. грн – в % до усіх джерел	1495 – 1095 або 1495+1595 – 1095	25 972 70,84	22 271 68,87	-3 701 -	-14,25 -1,97 п.п.
Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн – в % до усіх джерел	1595	-	-	-	-
2.1. Довгострокові зобов'язання, тис. грн Ю – в % до усіх джерел	1500÷1515	-	-	-	-
2.2. Довгострокові забезпечення, тис. грн – в % до усіх джерел	1520, 1525	-	-	-	-
3. Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн – в % до усіх джерел	1695	6 145 16,76	4 941 15,27	-1 204 -	-19,60 -1,49 п.п.

Продовження табл. 2.13.

Показники	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду	Відхилення	
				абс.	%
3.1. Короткострокові зобов'язання, тис. грн – в % до усіх джерел	1600, 1610	-	-	-	-
		-	-	-	x
–в тому числі короткострокові кредити банків, тис. грн – в % до усіх джерел	1600	-	-	-	-
		-	-	-	x
3.2. Кредиторська заборгованість, тис. грн – в % до усіх джерел	1605, 1615÷1645	4865	4617	-248	-5,10
		13,27	14,27	—	1,0 п.п.
3.3. Поточні забезпечення, тис. грн – в % до усіх джерел	1660	-	-	-	-
		-	-	-	x
3.4. Інші поточні зобов'язання – в % до усіх джерел	1665,1690	1280	324	-956	-74,69
		3,49	1,00	-	-2,50 п.п.
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття, тис. грн – в % до усіх джерел	1700	-	-	-	-
		-	-	-	x

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом [19]

У звітному 2023 році загальна сума джерел формування активів підприємства зменшилася на 4 315 тис. грн, або на 11,77% порівняно з початком року, що свідчить про загальне скорочення фінансових ресурсів, залучених у господарську діяльність.

Основним джерелом фінансування активів, як і в попередньому періоді, залишається власний капітал, частка якого зросла з 83,25% до 84,73% у структурі балансу. Попри абсолютне зменшення на 3 111 тис. грн (–10,19%), його відносна частка зросла, що вказує на стабільну фінансову політику підприємства та збереження самофінансування як пріоритетного джерела.

Наявність власних оборотних активів також скоротилася на 3 701 тис. грн або 14,25%, що потенційно може свідчити про менші обсяги фінансового резерву для покриття поточних зобов'язань та обігових потреб підприємства. Це може впливати на зниження ліквідності підприємства.

Поточні зобов'язання і забезпечення зменшилися на 1 204 тис. грн (– 19,6%), зокрема через значне скорочення інших поточних зобов'язань на 956 тис. грн, що є позитивним фактором з точки зору зниження боргового навантаження. Однак при цьому відбулося зменшення кредиторської заборгованості на 248 тис. грн (- 5,1%), що може свідчити про швидкі темпи у розрахунках з постачальниками та зниження ризику фінансових труднощів.

Довгострокові зобов'язання та забезпечення на підприємстві відсутні, що означає відсутність довгострокової заборгованості, але водночас — і обмежений доступ до довгострокового інвестування.

Зменшення загальної суми джерел активів та скорочення обігового капіталу може мати негативний вплив на обсяг виробництва, оперативність розрахунків, темпи розвитку та конкурентоспроможність підприємства. Натомість зменшення поточних зобов'язань і збереження високої частки власного капіталу свідчить про відносну фінансову стабільність підприємства та низький рівень боргового ризику.

Для покращення фінансового стану доцільно:

- зменшити частку кредиторської заборгованості в загальній структурі зобов'язань;
- активізувати роботу щодо залучення довгострокових інвестицій;
- покращити використання оборотних активів для підвищення обсягів реалізації.

3. ПРАКТИКА ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ДОХОДІВ І ВИТРАТ У ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»

3.1. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві

У ТОВ «Чорноморська іграшка» бухгалтерський облік організовано централізовано. Це означає, що всі облікові функції – від первинного документування до складання фінансової звітності – виконуються єдиною бухгалтерською службою, яка підпорядковується головному бухгалтеру підприємства. Така форма організації дозволяє забезпечити належний контроль за правильністю облікових процедур, централізацію облікових даних, зменшення дублювання операцій та ефективного використання ресурсів.

Ведення обліку здійснюється за допомогою комп'ютеризованої облікової системи, що відповідає сучасним вимогам автоматизації бухгалтерського процесу. У своїй діяльності підприємство застосовує облікове програмне забезпечення типу «1С:Підприємство» або аналогічне, яке дозволяє автоматично формувати первинні документи, реєстри, проводки, зводити облікову інформацію та формувати стандартну звітність згідно з вимогами національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО).

Автоматизація обліку сприяє зменшенню ймовірності допущення технічних помилок, підвищенню оперативності обробки інформації, забезпеченню її достовірності та збереження. Крім того, використання електронного документообігу полегшує процес внутрішнього контролю та аудит діяльності підприємства.

Таким чином, централізована форма ведення бухгалтерського обліку із застосуванням комп'ютеризованої системи є важливою складовою ефективного управління підприємством та забезпечення достовірності фінансової інформації.

Крім того, ефективна організація бухгалтерського обліку в ТОВ «Чорноморська іграшка» передбачає чітке регламентування облікових процедур

через наказ про облікову політику, який визначає: методи оцінки запасів (собівартість за ФІФО або середньозваженою); порядок формування резервів (сумнівних боргів, відпусток тощо); обрані правила нарахування амортизації; умови визнання доходів і витрат відповідно до П(С)БО; принципи ведення аналітичного та синтетичного обліку.

Особливу увагу на підприємстві приділено контролю достовірності первинної документації - усі господарські операції документуються належним чином, а бухгалтерський супровід здійснюється на кожному етапі: від формування заявки до остаточного відображення у фінансовій звітності.

У штаті бухгалтерської служби працюють кваліфіковані спеціалісти, що дозволяє підтримувати належний рівень фінансової дисципліни, вчасно оновлювати знання відповідно до змін у законодавстві, а також адаптувати програмне забезпечення до змін у податковому і бухгалтерському обліку.

Склад бухгалтерської служби ТОВ «Чорноморська іграшка» наведено на рисунку 3.1.

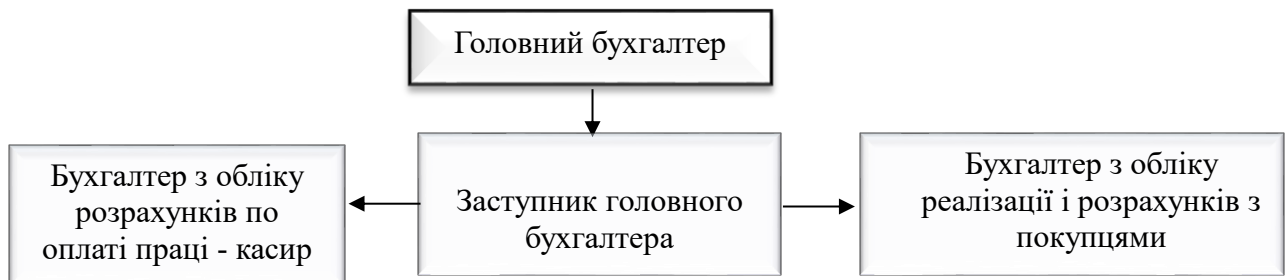

Рис. 3.1 - Структура бухгалтерської служби ТОВ «Чорноморська іграшка»

Формування облікової інформації здійснюється за центрами відповідальності, що дозволяє чітко відслідковувати витрати за структурними підрозділами, видами діяльності, контрагентами та проектами. Такий підхід забезпечує прозорість, аналітичність та зручність використання облікової інформації в управлінських цілях.

Таким чином, інтеграція централізованої облікової системи, автоматизації, формалізованих процедур та кадрового потенціалу дозволяє підприємству забезпечувати не лише відповідність фінансової звітності чинним нормативам, а й створює міцне підґрунтя для прийняття ефективних управлінських рішень, стратегічного планування та контролю за ресурсами

3.2. Фінансовий облік доходів і витрат у ТОВ «Чорноморська іграшка»

Для кожного виду діяльності підприємства дохід розглядається як збільшення вигод, які отримані чи підлягають отриманню внаслідок продажу готової продукції, товарів, матеріальних цінностей, а також внаслідок використання активів іншими суб'єктами (у вигляді відсотків, роялті, дивідендів). Це твердження впливає з того, що основним критерієм класифікації доходів за національними стандартами є вид діяльності, з якого їх отримують (рис. 3.2).

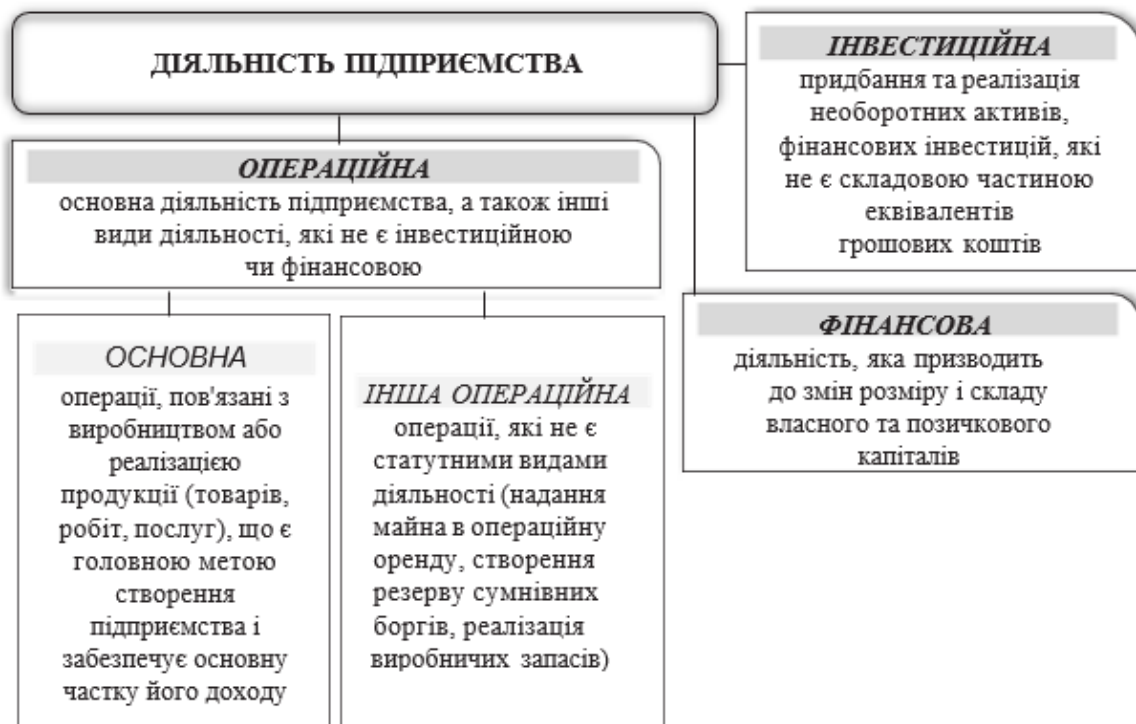

Рис. 3.2 – Види діяльності підприємства за якими формуються доходи та витрати

У ТОВ «Чорноморська іграшка» основним джерелом доходу є реалізація продукції власного виробництва, що відповідає виду діяльності підприємства - оброблення металів та нанесення покриття на метали (КВЕД 25.61). У структурі доходів за звітний період спостерігається домінування операційних доходів, які формуються, зокрема, за рахунок: реалізації послуг з металообробки, надання виробничих потужностей в оренду, виконання спеціалізованих замовлень (в межах договорів на обробку деталей), іноді - доходів від реалізації залишків матеріалів або сировини. Інші види доходів на підприємстві, як правило, мають епізодичний характер (наприклад, оренда, відшкодування списаних активів, фінансові інвестиції тощо).

Організація обліку доходів і витрат є одним із найважливіших напрямів бухгалтерського обліку, оскільки вона дозволяє підприємству своєчасно отримувати інформацію для прийняття управлінських рішень, планування та контролю фінансових результатів.

Основні принципи організації обліку:

✓ Метод нарахування: доходи та витрати визнаються у періоді їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати коштів;

✓ Систематизація витрат за статтями калькуляції: прямі матеріальні витрати, заробітна плата, амортизація, послуги сторонніх організацій, загальновиробничі та адміністративні витрати;

✓ Ведення обліку в розрізі центрів відповідальності та видів діяльності.

Облік доходів і витрат на підприємстві ТОВ «Чорноморська іграшка» здійснюється згідно з вимогами П(С)БО та облікової політики підприємства.

Доходи обліковуються на рахунках класу 7 «Доходи і результати діяльності», а витрати – на рахунках класу 9 «Витрати діяльності».

У 2023 році підприємство здійснило значну господарську діяльність, що підтверджується оборотами за відповідними рахунками.

Таблиця 3.1 – Деталізація доходів ТОВ «Чорноморська іграшка» за 2023 рік.

Рахунок	Назва	Оборот за 2023 р., грн	Примітка
7.0.1	Доходи від реалізації продукції	4 699 183,53	Основний вид реалізації
7.0.2	Доходи від реалізації товарів	704 870,00	Торгові операції
7.0.3	Доходи від реалізації послуг	27 898 888,35	Основний вид реалізації
7.1.1	Дохід від купівлі-продажу валюти	223 544,91	
7.1.2	Дохід від реалізації оборотних активів	28 175,00	
7.1.3	Дохід від операційної оренди	168 049,40	

Первинними документами для обліку доходів підприємства є документи, які підтверджують факт здійснення господарських операцій щодо отримання доходу. Згідно з чинними нормативно-правовими актами та практикою ведення бухгалтерського обліку в Україні, основними первинними документами для обліку доходів є:

- ✓ Податкова накладна – використовується при здійсненні операцій з постачання товарів/послуг платниками ПДВ;
- ✓ Видаткова накладна – засвідчує передачу товарів покупцю;
- ✓ Акт приймання-передачі робіт (послуг) – фіксує факт виконання робіт або надання послуг;
- ✓ Рахунок-фактура (інвойс) – виставляється покупцю для оплати за товари, роботи або послуги;
- ✓ Касовий чек / Фіскальний чек / Прибутковий касовий ордер – підтверджує отримання готівкових коштів;
- ✓ Платіжне доручення / Виписка банку – підтверджує факт зарахування коштів на рахунок підприємства;
- ✓ Товарно-транспортна накладна (ТТН) – використовується при транспортуванні продукції;
- ✓ Договір на постачання/виконання робіт/надання послуг – юридична

підстава для виникнення доходу.

Ці документи мають містити обов'язкові реквізити, передбачені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», і є підставою для відображення доходів у бухгалтерському обліку.

Облік витрат — це система документального спостереження, вимірювання, реєстрації, узагальнення та контролю за витратами підприємства з метою формування повної та достовірної інформації про їх склад, структуру, напрями використання, а також для прийняття управлінських рішень.

На досліджуваному підприємстві витрати визнаються в періоді, в якому вони понесені, незалежно від моменту оплати (нарахування за принципом нарахування). Витрати групуються за економічним змістом, напрямками діяльності, центрами відповідальності. Витрати розмежовуються на операційні та неопераційні, прямі та непрямі, змінні та постійні тощо.

Основними нормативними документами для обліку витрат на підприємстві є П(С)БО 16 «Витрати» – основний стандарт, що визначає склад витрат, порядок їх визнання та обліку. Податковий кодекс України – для цілей податкового обліку витрат. Інші положення, інструкції та накази МФУ.

Витрати на підприємстві згруповані за рахунками класу 9. Основну частку витрат становлять витрати на виробництво продукції, адміністративні та збутові витрати. У таблиці 3.2 наведено основні рахунки, на яких обліковувались витрати.

Таблиця 3.2 – Деталізація витрат ТОВ «Чорноморська іграшка» за 2023 рік.

Рахунок	Назва	Оборот за 2023 р., грн	Примітка
9.0.1	Собівартість реалізації готової продукції	3 583 891,61	
9.0.2	Собівартість реалізації товарів	526 842,72	
9.0.3	Собівартість реалізації послуг	17 423 415,62	
9.1	Загальновиробничі витрати	4 667 095,91	
9.2	Адміністративні витрати	4 664 659,41	
9.3	Витрати на збут	1 038 839,07	

Уся інформація, накопичена в облікових регістрах, відображається в Головній книзі та узагальнюється у формі фінансової звітності. Завдяки чітко організованому обліку ТОВ «Чорноморська іграшка» має змогу оперативно оцінювати результати діяльності, здійснювати контроль витрат та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Витрати фіксуються в обліку на підставі первинних документів, які підтверджують факт здійснення господарської операції. Згідно з П(С)БО 16 «Витрати» та Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», первинні документи повинні містити обов'язкові реквізити:

- назву документа (форми);
- дату складання;
- назву підприємства, що склало документ;
- зміст і обсяг господарської операції;
- одиницю виміру господарської операції;
- найменування посадових осіб, відповідальних за здійснення господарської операції та правильність її оформлення;
- особистий підпис або інші реквізити, що дають змогу ідентифікувати особу.

Таблиця 3.3 - Основні первинні документи для обліку витрат:

№	Вид документа	Призначення
1	Накладна	Підтверджує передачу матеріальних цінностей
2	Акт виконаних робіт (послуг)	Фіксує надані послуги або виконані роботи
3	Лімітно-забірна карта	Видача матеріалів у виробництво
4	Табель обліку робочого часу	Підстава для нарахування заробітної плати
5	Розрахунково-платіжна відомість	Нарахування зарплати
6	Акт на списання ТМЦ	Списання матеріалів, що використані
7	Платіжні доручення	Оплата за товари/послуги
8	Податкові накладні	Для обліку ПДВ і витрат

На підприємстві впроваджено автоматизовану систему обліку з використанням програмного забезпечення (наприклад, «1С: Бухгалтерія»), що

дозволяє оперативно формувати бухгалтерську та податкову звітність, проводити аналітику доходів/витрат у розрізі об'єктів обліку.

Підприємство регулярно проводить інвентаризацію витрат і доходів, а також здійснює внутрішній контроль за правильністю облікових операцій, що підвищує достовірність фінансової звітності.

Для ілюстрації практики обліку доходів та витрат у ТОВ «Чорноморська іграшка» нижче наведено приклади бухгалтерських проводок, здійснених підприємством у 2023 році:

Таблиця 3.4 - Облік доходів у ТОВ «Чорноморська іграшка»

№	Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1	Відображено дохід від реалізації продукції	361	701	4 066 463,70
2	Відображено дохід від реалізації товарів	361	702	704 870,00
3	Відображено дохід від іншої реалізації	361	703	27 898 888,35
4	Нараховано дохід від операційної оренди	361	713	168 049,40
5	Отримано дохід від реалізації оборотних активів	377	712	28 175,00
6	Відображено курсову різницю	312	714	217 692,43
7	Отримано відсотки банку	311	719	4 332,99

Наступна таблиця ілюструє бухгалтерські проведення, пов'язані з обліком витрат підприємства.

Таблиця 3.5 - Облік витрат у ТОВ «Чорноморська іграшка»

№	Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1	Списано матеріали на виробництво	901	26	3 583 891,61
2	Нараховано заробітну плату виробничому персоналу	902	281	526 842,72
3	Відображено витрати на соціальні заходи	903	2522	17 423 415,62
4	Нараховано загальновиробничі витрати	91	13,20,22,	4 667 095,91
5	Відображено адміністративні витрати	92	631, 641,	4 664 659,41
6	Відображено витрати на збут	93	661, 651	1 038 839,07
7	Списано балансову вартість реалізованих оборотних активів	943	209	16123,88
8	Відображено списання безнадійних боргів	944	3611	560470,30

Проведення бухгалтерських записів за доходами та витратами на підприємстві ТОВ «Чорноморська іграшка» здійснюється у відповідності до національних стандартів бухгалтерського обліку та облікової політики

підприємства. Як видно з наведеної практики, господарські операції документуються відповідними первинними документами, проводяться через належні рахунки бухгалтерського обліку та узагальнюються в Головній книзі.

Чітке дотримання процедур фінансового обліку дозволяє забезпечити достовірність фінансової звітності, оперативність облікових процесів та прозорість у відображенні результатів діяльності. Такий підхід дає змогу керівництву підприємства своєчасно реагувати на зміни у витратах і доходах, виявляти відхилення, контролювати собівартість та підвищувати ефективність управління фінансовими ресурсами.

Таким чином, система обліку доходів і витрат у ТОВ «Чорноморська іграшка» відповідає вимогам сучасного фінансового менеджменту та сприяє досягненню фінансової стабільності підприємства.

3.3. Контроль достовірності облікової інформації щодо доходів і витрат на підприємстві

Контроль доходів і витрат - один із ключових елементів системи управління фінансами підприємства. Його мета - забезпечення ефективного використання ресурсів, досягнення запланованих фінансових результатів і виявлення відхилень для своєчасного управлінського реагування.

Метою організації контролю є забезпечення достовірності облікових даних, виявлення нерациональності витрат, запобігання фінансових втрат та підвищення ефективності діяльності підприємства.

Таблиця 3.6 - Етапи організації контролю доходів і витрат

Етап	Зміст
1. Планування	Формування бюджетів доходів і витрат, встановлення норм і лімітів.
2. Облік	Поточний облік доходів і витрат за центрами відповідальності.
3. Моніторинг	Регулярне зіставлення фактичних показників із плановими.
4. Аналіз	Виявлення відхилень, причин і наслідків.
5. Прийняття рішень	Коригування планів, заходи щодо економії чи збільшення доходу.
6. Звітність	Формування управлінських звітів для керівництва.

Види контролю, які здійснюють різні ланки структури - це поняття, яке описує, які саме форми або типи фінансового контролю здійснюються на різних рівнях управління підприємством (тобто керівниками, бухгалтерами, фінансистами, аудиторами тощо). Іншими словами, кожна управлінська ланка в структурі підприємства має свої контрольні функції і використовує свій тип контролю для досягнення загальної мети - ефективного управління доходами і витратами.

Різні ланки структури здійснюють різні види контролю, які можна класифікувати за декількома критеріями: за сферою діяльності, за часом здійснення, за характером впливу та за глибиною охоплення.

В таблиці 3.7 наведено види контролю, які здійснюють різні ланки структури.

Таблиця 3.7 - Види контролю, які здійснюють різні ланки структури

№	Рівень / Ланка управління	Вид контролю	Характеристика
1	Керівник підприємства	Стратегічний контроль	Контроль виконання стратегічних фінансових цілей, затвердження бюджету
2	Фінансова служба / планово-економічний відділ	Тактичний (бюджетний) контроль	Формування, погодження, коригування та аналіз бюджету доходів і витрат
3	Бухгалтерія	Поточний контроль	Контроль правильності документального оформлення витрат і доходів, облік за статтями
4	Керівники підрозділів	Оперативний контроль	Щоденний моніторинг витрат, використання ресурсів за напрямками, заявкова дисципліна
5	Контролер витрат / контролінг	Вибірковий контроль	Аналіз обґрунтованості витрат, перевірка ефективності витрачання ресурсів
6	Внутрішній аудит / ревізія	Наступний (ретроспективний) контроль	Післяфактова оцінка достовірності, перевірка фінансової дисципліни, аудит

Організаційна структура контролю доходів і витрат - це система взаємопов'язаних органів управління, підрозділів і посадових осіб, які беруть участь у плануванні, обліку, аналізі та контролі фінансових потоків підприємства. Вона забезпечує цілеспрямований і безперервний процес контролю за формуванням доходів, використанням ресурсів і дотриманням фінансової дисципліни.

Ключові елементи структури контролю доходів і витрат включають в себе: планування, облік, аналіз та контроль. Планування визначає очікувані доходи та витрати. Облік фіксує фактичні надходження та витрати. Аналіз порівнює заплановані та фактичні показники, виявляє відхилення. Контроль забезпечує вжиття заходів для досягнення запланованих показників (таблиця 3.8).

Таблиця 3.8 - Ключові елементи структури контролю доходів і витрат

№	Підрозділ / Посадова особа	Функції в системі контролю
1	Керівник підприємства	Затверджує бюджети, несе відповідальність за досягнення фінансових результатів
2	Фінансова служба / ПЕВ	Формує бюджети, аналізує відхилення, веде план-фактний контроль
3	Бухгалтерія	Веде облік доходів і витрат, готує фінансову звітність, забезпечує точність первинних даних
4	Керівники структурних підрозділів	Контролюють витрати у межах підрозділу, складають заявки, відповідають за дотримання лімітів
5	Контролер витрат / контролінг	Здійснює перевірку обґрунтованості витрат, готує управлінські звіти
6	Служба внутрішнього аудиту	Перевіряє ефективність системи контролю, виявляє порушення, формує рекомендації

Документальне забезпечення системи контролю:

1. Положення про фінансовий контроль - встановлює відповідальних осіб, процедури, ліміти.
2. Положення про бюджетування - описує процес формування та затвердження бюджетів.
3. Регламенти роботи підрозділів - визначають права й обов'язки щодо контролю доходів і витрат.
4. Журнали контролю, звіти, електронні таблиці - використовуються як оперативний інструмент обліку.

ТОВ «Чорноморська іграшка» - підприємство, що спеціалізується на металообробці та наданні супутніх послуг. З огляду на масштаб і структуру

діяльності, на підприємстві реалізовано багаторівневу систему контролю доходів і витрат, яка охоплює як оперативний, так і аналітичний контроль.

Організаційна структура контролю доходів і витрат має бути чітко регламентованою, гнучкою та інтегрованою з інформаційною системою обліку. Вона має забезпечувати виконання фінансових цілей підприємства, мінімізацію ризиків і ефективне управління витратами на всіх рівнях.

Контроль здійснюється як головним бухгалтером, так і керівником фінансового відділу. Важливу роль у забезпеченні ефективного контролю відіграє автоматизована система обліку, яка дозволяє оперативно відстежувати рух коштів, аналізувати витрати і формувати управлінську звітність.

Завдяки належній організації контролю доходів і витрат ТОВ «Чорноморська іграшка» забезпечує достовірність фінансової інформації, прозорість витрат і своєчасне реагування на відхилення, що підвищує загальну ефективність діяльності підприємства.

На підприємстві впроваджено автоматизовану систему обліку з використанням програмного забезпечення (наприклад, «1С: Бухгалтерія»), що дозволяє оперативно формувати бухгалтерську та податкову звітність, проводити аналітику доходів/витрат у розрізі об'єктів обліку.

Підприємство регулярно проводить інвентаризацію витрат і доходів, а також здійснює внутрішній контроль за правильністю облікових операцій, що підвищує достовірність фінансової звітності.

З метою прийняття обґрунтованого рішення щодо методології проведення аудиторської перевірки витрат, понесених підприємством у процесі виробництва, внутрішній аудитор має здійснити тестування системи внутрішнього контролю та бухгалтерського обліку. Це дає змогу визначити рівень довіри до системи обліку та обґрунтувати обсяг і характер аудиторських процедур.

Зокрема, у процесі попередньої оцінки з'ясується, чи:

- визначено в наказі про облікову політику ТОВ «Чорноморська іграшка» перелік витрат, що підлягають списанню на виробництво згідно з вимогами П(С)БО;

- не змінювалася облікова політика підприємства протягом звітного періоду щодо визнання витрат;

- на практиці дотримуються положення наказу про облікову політику при документуванні витрат;

- застосовується метод нарахування при визнанні витрат у періодах їх фактичного виникнення;

- здійснюється облік прямих і непрямих витрат із розподілом на відповідні центри відповідальності;

- забезпечується контроль за обґрунтованістю списання ТМЦ, розрахунків із персоналом, амортизації та інших складових витрат.

Встановлення позитивних відповідей на вищезазначені питання дозволяє аудитору застосувати аналітичні та вибіркові процедури, тоді як у разі виявлення недоліків – формується повноцінна детальна перевірка із глибшим тестуванням первинних документів.

Тестування внутрішнього контролю - це процес перевірки та оцінки ефективності системи внутрішнього контролю в організації, що здійснюється для забезпечення достовірності фінансової звітності, ефективності операцій та дотримання законодавства. Тестування внутрішнього контролю є критично важливим етапом планування аудиту витрат та доходів і визначає обсяг, зміст та трудомісткість перевірки.

З метою документального оформлення та узагальнення результатів оцінки системи внутрішнього контролю витрат і доходів на підприємстві, внутрішнім аудитором було застосовано тестування за відповідними контрольними питаннями (таблиця 3.9).

Таблиця 3.9 - Тест внутрішнього контролю витрат і доходів

Суб'єкт господарювання ТОВ «Чорноморська іграшка»

Період, що перевіряється 01.01.2023-31.12.2023

№ з/п	Зміст питання	Так	Ні	Інф. відсутня	Оцінка системи внутрішнього контролю	Примітки
I. Загальні питання						
1	Чи санкціонуються витрати відповідною особою?	+				
2	Чи контролюється наявність необхідних документів, що підтверджують витрати (акти, накладні)?	+				
3	Яка встановлена періодичність віднесення витрат на формування фінансових результатів?	щоквартально				
II. Адміністративні витрати (рахунок 92)						
1	Чи ведеться аналітичний облік адміністративних витрат за відповідними статтями (зв'язок, відрядження, ремонт, енергоносії, канцтовари тощо)?	+				
III. Витрати на збут (рахунок 93)						
1	Чи ведеться аналітичний облік витрат на збут за центрами виникнення витрат?	+				
IV. Інші операційні витрати (рахунок 94)						
1	Чи ведуться дослідження та розробки на підприємстві?	+				
2	Чи акумулюються окремо витрати на дослідження та розробки?	+				
3	Чи ведеться облік собівартості реалізованої іноземної валюти та від'ємних курсових різниць?	+				
4	Який метод обліку запасів використовується (ідентифікована собівартість, середньозважена, ФІФО)?	+				
5	Чи здійснювалося нарахування резерву сумнівних боргів?	+				
6	Чи здійснювалося списання безнадійної заборгованості понад резерв?	+				
7	Чи віднесені до складу витрат суми уцінки запасів?	+				
8	Чи віднесені до витрат нестачі за результатами інвентаризації?	+				

Продовження табл. 3.9

№ з/п	Зміст питання	Так	Ні	Інф. відсутня	Оцінка системи внутрішнього контролю	Примітки
9	Чи внесені до складу витрат сплачені штрафи та пені?	+				
10	Чи застосовується субрахунок 949 для обліку витрат?	+				
V. Фінансові витрати (рахунок 95)						
1	Чи здійснює підприємство фінансові витрати?	+				
VI. Втрати від участі в капіталі (рахунок 96)						
1	Чи понесені підприємством втрати від участі в капіталі?	+				
VII. Інші витрати (рахунок 97)						
1	Чи здійснювалися операції з реалізації фінінвестицій, майнових комплексів, необоротних активів?	+				
2	Чи розподілені витрати за цими операціями згідно з чинними субрахунками?	+				
3	Чи здійснювалася уцінка необоротних активів та фінансових інвестицій?	+				
4	Чи віднесені до складу витрат суми уцінки необоротних активів та фінансових інвестицій?	+				
5	Чи списувалися на витрати необоротні активи в сумі залишкової вартості?	+				

Виконав: Панчина М.М.

Перевірив: Панчина М.М.

Ознайомився: Котик Л.О.

Проведене тестування дозволяє аудитору встановити рівень впорядкованості процесів обліку витрат на підприємстві, зокрема — чи дотримується принцип класифікації витрат за економічним змістом, чи здійснюється їх санкціонування відповідно до облікової політики.

З урахуванням результатів попередньої оцінки системи внутрішнього контролю, внутрішній аудитор формує програму перевірки витрат. У цій програмі деталізуються аудиторські процедури щодо окремих видів витрат

(адміністративних, збутових, операційних тощо), а також зазначаються виконавці, терміни та очікувані результати.

Відповідний план внутрішнього аудиту витрат підприємства ТОВ «Чорноморська іграшка» наведено в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10 – План внутрішнього аудиту витрат

Підприємство: ТОВ «Чорноморська іграшка»

Період, що перевіряється: 01.01.2023 – 31.12.2023

Запланований ризик: середній

Запланована суттєвість: 15 000 грн

№ з/п	Перелік аудиторських процедур	Виконавець	Період перевірки	Примітки
1	Перевірка обґрунтованості включення витрат до складу адміністративних	Панчина М.М.	10 січня 2025 р.	
2	Наведення складу витрат за статтями згідно із класифікацією	Панчина М.М.	10 січня 2025 р.	
3	Перевірка обґрунтованості включення податків, зборів до складу адміністративних витрат	Панчина М.М.	11 січня 2025 р.	
4	Складання переліку сум податків, включених до адміністративних витрат	Панчина М.М.	11 січня 2025 р.	
5	Перевірка наявності та повноти оформлення документів щодо адміністративних витрат	Панчина М.М.	12 січня 2025 р.	
6	Перевірка включення витрат до витрат на збут	Панчина М.М.	12 січня 2025 р.	
7	Наведення витрат за центрами виникнення	Панчина М.М.	13 січня 2025 р.	
8	Перевірка документального оформлення витрат на збут	Панчина М.М.	13 січня 2025 р.	
9	Перевірка правильності обліку курсових різниць і реалізації валюти	Панчина М.М.	14 січня 2025 р.	
10	Оцінка методу обліку виробничих запасів	Панчина М.М.	14 січня 2025 р.	
11	Перевірка правильності розрахунку резерву сумнівних боргів	Панчина М.М.	15 січня 2025 р.	
12	Перевірка обґрунтованості списання понад резерв	Панчина М.М.	15 січня 2025 р.	
13	Аналіз витрат на знецінення, нестачі, псування запасів	Панчина М.М.	16 січня 2025 р.	
14	Перевірка повноти обліку витрат за кредитами та відсотками	Панчина М.М.	17 січня 2025 р.	

Продовження табл. 3.10

№ з/п	Перелік аудиторських процедур	Виконавець	Період перевірки	Примітки
15	Перевірка витрат, пов'язаних із цінними паперами	Панчина М.М.	18 січня 2025 р.	
16	Перевірка обліку витрат за фінансовим лізингом	Панчина М.М.	18 січня 2025 р.	
17	Перевірка обліку витрат від участі в капіталі	Панчина М.М.	19 січня 2025 р.	
18	Перевірка собівартості реалізованих інвестицій та необоротних активів	Панчина М.М.	20 січня 2025 р.	
19	Перевірка правильності відображення неопераційних курсових різниць	Панчина М.М.	20 січня 2025 р.	
20	Складання переліку відсутніх документів	Панчина М.М.	21 січня 2025 р.	
21	Складання переліку не відображених у обліку витрат	Панчина М.М.	21 січня 2025 р.	
22	Узагальнення інформації з контролю витрат	Панчина М.М.	22 січня 2025 р.	
23	Аналіз Головної книги на предмет нестандартних записів	Панчина М.М.	23 січня 2025 р.	
24	Формулювання висновку за результатами перевірки	Панчина М.М.	24 січня 2025 р.	

На завершальному етапі внутрішньої перевірки аудитор формує висновок за результатами проведеного контролю, який подається керівництву підприємства у вигляді внутрішнього аудиторського звіту. Такий документ включає не лише загальні висновки щодо рівня достовірності облікової інформації, а й обґрунтовані рекомендації щодо усунення виявлених недоліків, удосконалення системи обліку або контролю, а також можливі плани коригувальних заходів.

Висновок аудитора має бути підготовлений на основі достатньої, достовірної та корисної інформації, з урахуванням очікувань керівництва ТОВ «Чорноморська іграшка», а також інших потенційно зацікавлених сторін - наприклад, власників, контролюючих органів чи партнерів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У процесі дослідження теоретичних і практичних аспектів бухгалтерського обліку та контролю доходів і витрат у діяльності підприємства було зроблено такі висновки:

Доходи і витрати є основними показниками, що формують фінансовий результат підприємства та слугують базою для оцінки його економічної ефективності.

На основі аналізу фінансової звітності ТОВ «Чорноморська іграшка» встановлено, що: у 2023 році підприємство отримало чистий збиток у розмірі 91 тис. грн, попри наявність валового прибутку (6 319 тис. грн); це свідчить про перевищення адміністративних і інших витрат над операційними доходами.

Основними джерелами зниження ефективності діяльності є: високий рівень адміністративних витрат; недостатня швидкість оборотності дебіторської заборгованості; недостатня система планування доходів і витрат, обмежене бюджетування.

Система бухгалтерського обліку на підприємстві забезпечує базову інформацію, проте система управлінського контролю потребує посилення, зокрема в частині автоматизації, попереднього аналізу витрат та план-фактного контролю.

Контроль витрат здійснюється переважно у формі постфактум-аналізу, що не дозволяє запобігати перевитратам на ранніх етапах.

У результаті дослідження виявлено, що недосконалість облікової політики, фрагментарність аналітичної інформації та низький рівень взаємодії між підрозділами негативно впливають на якість фінансового контролю.

З метою удосконалення обліку та контролю доходів і витрат на ТОВ «Чорноморська іграшка» пропонуються наступні заходи:

Впровадити систему бюджетування на всіх рівнях підприємства, сформувати бюджети доходів, витрат, руху коштів та проводити щомісячний план-факт аналіз виконання бюджетів.

Оптимізувати адміністративні витрати, зокрема скоротити витрати на відрядження, переглянути обґрунтованість витрат на оренду та комунальні послуги, впровадити політику енергозбереження.

Застосувати автоматизовану систему контролінгу, яка включає облік витрат за центрами відповідальності, визначення ключових показників ефективності (KPI) для кожного підрозділу та використання програмного забезпечення BAS/1С для управлінського обліку.

Покращити оборотність дебіторської заборгованості, впровадивши аналіз клієнтів за методом Парето (80% результатів формуються лише 20% причин), систему знижок за дострокову оплату та контроль прострочених платежів за допомогою внутрішніх регламентів.

Посилити внутрішній контроль через запровадження внутрішнього аудиту витрат, створення робочої групи з аналізу ефективності витрат, та періодичне оцінювання політик і процедур бухгалтерського обліку.

Проводити систематичний аналіз доходів і витрат, у тому числі структурно-динамічний аналіз, розрахунок рентабельності по видах послуг/продукції, та використання ABC (класифікація витрат за їх впливом на загальні витрати підприємства) - та XYZ (оцінення стабільності та передбачуваності витрат) - аналізів для витрат (додаток В).

Покращення обліку та контролю доходів і витрат на ТОВ «Чорноморська іграшка» є важливою передумовою забезпечення стабільного розвитку підприємства, підвищення ефективності його діяльності та зміцнення фінансової стійкості. Запропоновані заходи дозволять підприємству краще контролювати витрати, своєчасно приймати управлінські рішення, зменшити фінансові ризики та підвищити прибутковість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк О.П., Ступницька Т.М., Купріна Н.М. Економічний аналіз (практикум): навч. посібник. 2-ге вид. Львів: «Магнолія 2006», 2015. 326 с.
2. Болюх М.А., Бурчевский В.З., Горбатюк М.І. Економічний аналіз : навч. посіб. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2003. 556 с.
3. Бондар М.І. Облік і контроль витрат на підприємствах: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2020. 312 с.
4. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир: ПП «Рута», 2021. 896 с.
5. Витрати. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16, затверджений наказом МФУ від 31.12.1999 р. № 318 (зі змінами та доповненнями): веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення 17.03.2025)
6. Василик О.Д. Державні фінанси: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2021. 528 с.
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (зі змінами та доповненнями). Законодавство України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/436-15#Text> (дата звернення: 10.04.2025)
8. Гуцаленко Л.В., Коцупатрий М.М., Марчук У.О. Внутрішньогосподарський контроль: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 496 с.
9. Гуцаленко Л.В. Облік, аналіз і аудит у системі управління: монографія. – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 224 с.
10. Давидович І.Є. Управління витратами : навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 320 с.
11. Дохід. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15, затверджений наказом МФУ від 29.11.1999 р. № 290 (зі змінами) та доповненнями): веб-сайт. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99 (дата звернення 27.05.2025 р.).
12. Загальні вимоги до фінансової звітності: національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 , затверджений наказом Міністерства фінансів

України від 07.12.2013 р. № 73 (зі змінами та доповненнями): веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 22.05.2025 р.)

13. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 291 (зі змінами і доповненнями): веб-сайт. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 10.04.2025)

14. Іщенко Я. П., Подолянчук О. А., Коваль Н. І. Фінансовий облік II: підручник. Видавництво ФОП «Кушнір Ю.В.», 2021. 396 с.

15. Козаченко Г.В. Управління затратами підприємства : монографія. Київ : Лібра, 2007. 320 с.

16. Крикавський Є.В. Економічний аналіз: підручник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.

17. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Організація і методика аудиту: підручник. К.: Каравела, 2012. 544 с.

18. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Основи аудиту: навч посіб. Львів : Каравела, 2004. 504 с.

19. Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни "Аналіз господарської діяльності з курсовою роботою" для здобувачів вищої освіти ступеню „Бакалавр” спеціальності 071 „Облік і оподаткування”, ОПП „Облік і аудит” / Укл. О.П. Антонюк, Т.М. Ступницька, Н.М. Купріна, Х.О. Баранюк, Л.М. Головаченко. Одеса, ОНАХТ, 2025. 39 с. (дата звернення: 21.05.2025)

20. Панасюк В. М. Витрати виробництва: управлінський аспект. Тернопіль: Астон, 2005. 288 с.

21. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств, затверджений наказом МФУ від 09.12.2011 р. №z1556-11: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення 16.03.2025)

22. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). Законодавство України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17#Text> (дата звернення: 10.04.2025).

23. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України, затверджені наказом МФУ від 27.06.2013 № 635 веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text> (дата звернення: 18.05.2025).

24. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України № 996-XIV від 16 липня 1999 р. (зі змінами та доповненнями). Законодавство України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 22.03.2025)

25. Савченко В.Ф. Облік і аудит: навч. посіб. К.: Каравела, 2020. 388 с.

26. Садовська, І. Б. Божидарнік Т. В., Нагірська К. Є. Бухгалтерський облік: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2013. 688 с.

27. Скрипник М.І. Методи обліку витрат і методи калькулювання: сутність і співвідношення понять. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ztu.edu.ua/ua/science/publishing/wzbirnik/econom/2_14/22.pdf

28. Сопко В.В., Лінник О.М. Бухгалтерський облік: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2022. 512 с.

29. Сорока С. Сутність витрат: історичний аспект. Київ : Економічний аналіз, 2010. Вип. №6. С. 152-154

30. Стасишен М.С., Піча Ю.В. Основи аудиту (в схемах, графіках і таблицях): навч. посіб. К.: Карвела, 2007. 192 с.

31. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: Підручник. – 3-тє вид. доповнене і перероблене / Надія Марківна Ткаченко. – К.: Алерта, 2008 – 926 с.

32. Фінансовий облік 2 : навч. посіб. / Н.М. Ткаченко, О.В. Борович, І.Л. Цюцяк, А.Л. Цюцяк; за заг. ред. Н.М. Ткаченко. К.: Алерта, 2014. 456 с.

33. Фінансові витрати. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31, затверджений наказом МФУ від 28.04.2006 р. № 4158 (зі змінами та доповненнями): веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0610-06#Text> (дата звернення 20.04.2025)

34. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами та доповненнями). Законодавство України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 17.04.2025)

35. Шара П.Ю. Фінансовий облік. К.: Центр навчальної літератури, 2016. 208 с.

Додаток А

Типова кореспонденція рахунків з обліку доходів і витрат від реалізації та інших доходів[14]

№ з/п	Найменування операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
Облік доходів і витрат від реалізації			
1	Відображено дохід від реалізації продукції, товарів, послуг	361 (377)	701,702,703
	Нараховано ПДВ, акцизний податок, інші податки та обов'язкові платежі, що сплачуються з виручки від реалізації	701, 702, 703	64
2	Отримано аванс від покупця	311	681
3	Отримано оплату від покупця	311	361
4	Списано на фінансовий результат чисті доходи (без податків)	701,702,703	791
5	Списано виробничу собівартість готової продукції, товарів, робіт, послуг	901, 902, 903	26, 27, 28,23
6	Списано собівартість реалізації на зменшення фінансового результату	791	901, 902, 903
Облік інших операційних доходів і витрат			
1	Визнано інші операційні доходи (наприклад, оренда)	377	712
2	Списано інший операційний дохід до фінрезультату	712	791
3	Списано реалізовані оборотні активи	943	20, 286
4	Одержано доходи від операційної оренди	373	713
5	Відображено дохід від реалізації необоротних активів	377	742
6	Відображено курсову різницю на користь підприємства	312 (362)	714
7	Отримано пені, штрафи, неустойки	36, 37	715
8	Списано кредиторську заборгованість по закінченні строків позовної давності	36, 63, 68	717
9	Віднесено до складу операційного доходу кошти, одержані як цільове фінансування і раніше віднесені на рахунок 48 (одержання цільового фінансування є систематичним)	48	718
10	Віднесено інший операційний дохід на рахунок фінансових результатів по закінченні звітного періоду	71	791
11	Відображено втрати від операційних курсових різниць (від змін курсу валюти за операціями, пов'язаними з операційною діяльністю)	945	302, 312, 314, 332, 334, 362, 612, 632, 685
12	Віднесено на витрати витрати від знецінених запасів	946	Рахунки обліку запасів
13	Нестачі та втрати від псування цінностей	947	Рахунки обліку запасів

Продовження додатку А

№ з/п	Найменування операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
14	Віднесено на економічні санкції визнані витрати	948	61,65, 68 31,63,64
15	Видано матеріальну допомогу працівникам підприємства	949	301
16	Закриття рахунка «Інші операційні витрати» по закінченні звітнього року або звітнього місяця	791	94
Облік доходів і витрат від участі в капіталі			
1	Відображення інвестором доходу на частку прибутку, одержаного об'єктом інвестування	141	721, 722, 723
2	Відображення інвестором витрат від участі в капіталі (якщо результатом діяльності об'єкта інвестування є збитки)	961, 962, 963	141
3	Віднесення доходів від участі в капіталі на фінансові результати	721, 722, 723	792
4	Списання витрат від участі в капіталі на фінансові результати	792	961, 962, 963
Облік фінансових доходів і витрат			
1	Нараховані дивіденди, відсотки, роялті, інші фінансові доходи, що підлягають одержанню	373	731
2	Витрати, пов'язані з випуском цінних паперів	952	685
3	Нарахування витрат, пов'язаних із залученням позикового капіталу	951	684
4	Віднесення інших фінансових доходів до складу фінансового результату від фінансових операцій	73	792
5	Списання фінансових витрат на зменшення фінансового результату від фінансових операцій	792	95
6	Отримано фінансові доходи (відсотки, дивіденди)	311	732
7	Отримано інші доходи (відшкодування збитків, штрафи)	373	746

Додаток Б

Типова кореспонденція рахунків з обліку витрат по рахунках 91,92,93 [14]

№ з/п	Зміст операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
Облік загальнопромислових витрат			
1	Нараховано амортизацію на необоротні активи загальнопромислового призначення	91	13
2	Списані промислові запаси на загальнопромислові потреби	91	20
3	Передано в експлуатацію (на загальнопромислові потреби) МПП	91	22
4	Оплачено коштами загальнопромислові витрати	91	30, 31
5	Списано витрати на відрядження загальнопромислового персоналу	91	372
6	Акцептовано рахунки постачальників, підрядників за послуги загальнопромислового характеру	91	63
7	Нараховано заробітну плату загальнопромислому персоналу та здійснено відрахування органам соціального страхування	91	66, 65
8	Нараховано орендну плату	91	684
9	Списано суму загальнопромислових витрат після розподілу	23	91
Облік адміністративних витрат			
1	Нараховано заробітну плату адміністративному й іншому загальногосподарському персоналу	92	66
2	Проведено нарахування на обов'язкове соціальне страхування	92	65
3	Відображено витрати на службові відрядження управлінського персоналу	92	372
4	Нараховано орендну плату, комунальні послуги, ремонт, здійснений сторонніми організаціями, послуги зв'язку, охорони, аудиторські, юридичні, консультаційні послуги тощо	92	685
	Відображено суму ПДВ, включену до вартості послуг на рахунку 644, якщо нарахуванню послуг передувала передплата, або на рахунку 641, якщо нарахування послуг - перша подія	644, 641	685
5	Нараховано амортизацію на основні засоби адміністративного призначення	92	131
6	Нараховано амортизацію нематеріальних активів адміністративного призначення	92	133
7	Нараховано податки, збори та обов'язкові платежі, що відповідно до законодавства відносяться на адміністративні витрати	92	64

Продовження додатку Б

№ з/п	Зміст операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
8	Списано матеріали на ремонт об'єктів адміністративного призначення	92	20
9	Відображено вартість розрахунково-касового обслуговування й інших послуг банку	92	311
10	Віднесено суму адміністративних витрат на зменшення фінансового результату від операційної діяльності	791	92
Облік витрат на збут			
1	Нараховано зарплату продавцям, експедиторам та іншим працівникам збуту	93	66
2	Проведено нарахування на обов'язкове соціальне страхування, нараховано страхові платежі за страхуванням майна, що використовується в процесі збуту	93	65
3	Списання пакувальних та інших матеріалів для потреб збуту	93	20
4	Відображено витрати на службові відрядження працівників збуту	93	372
5	Нараховано за послуги з реклами товарів, маркетингові послуги, а також послуги сторонніх організацій із транспортування товарів покупцеві	93	685
6	Відображено ПДВ, що включено до вартості послуг на рахунку 644, якщо нарахуванню послуг передувала передплата, або на рахунку 641, якщо нарахування послуг – перша подія	644 641	685
7	Амортизація торгового обладнання та інших необоротних активів, що обслуговують збут	93	13
8	Нараховано витрати на ремонт тари, поточний ремонт основних засобів, що обслуговують відділ збуту	93	20, 66, 65, 63
9	Якщо продукція була реалізована з гарантією, створюється резерв для покриття витрат із можливого майбутнього гарантійного ремонту	93	473
10	Списання витрат, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг на зменшення фінансових результатів	791	93

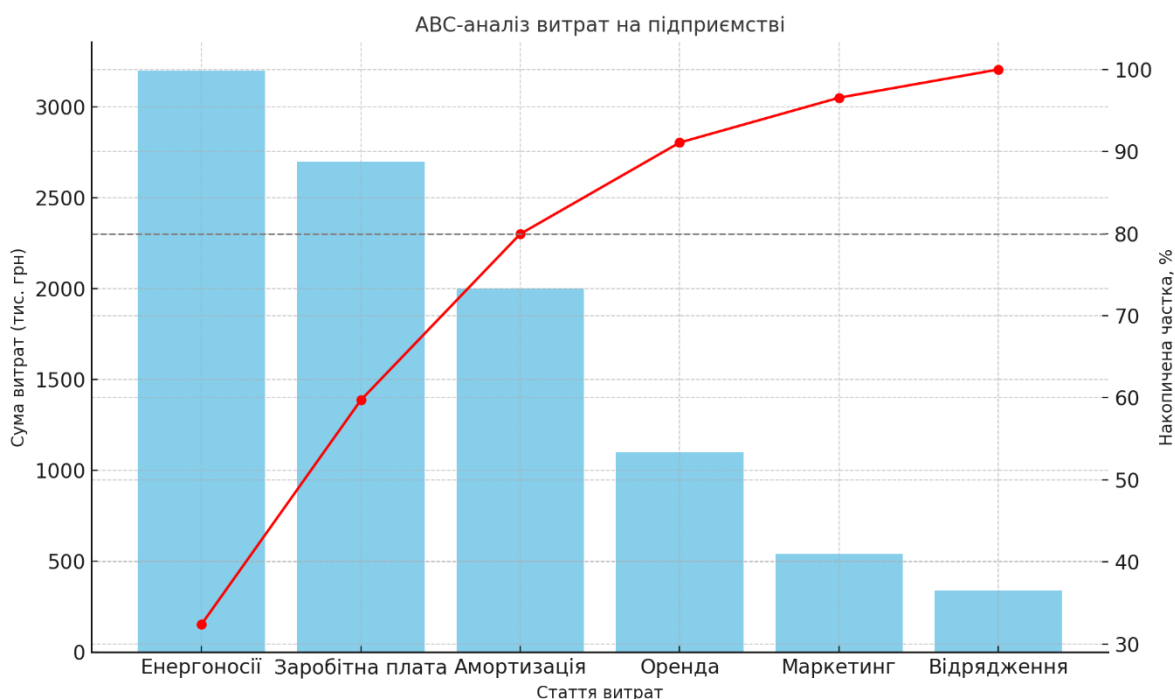
Додаток В

Структурно-динамічний аналіз витрат у ТОВ «Чорноморська іграшка»

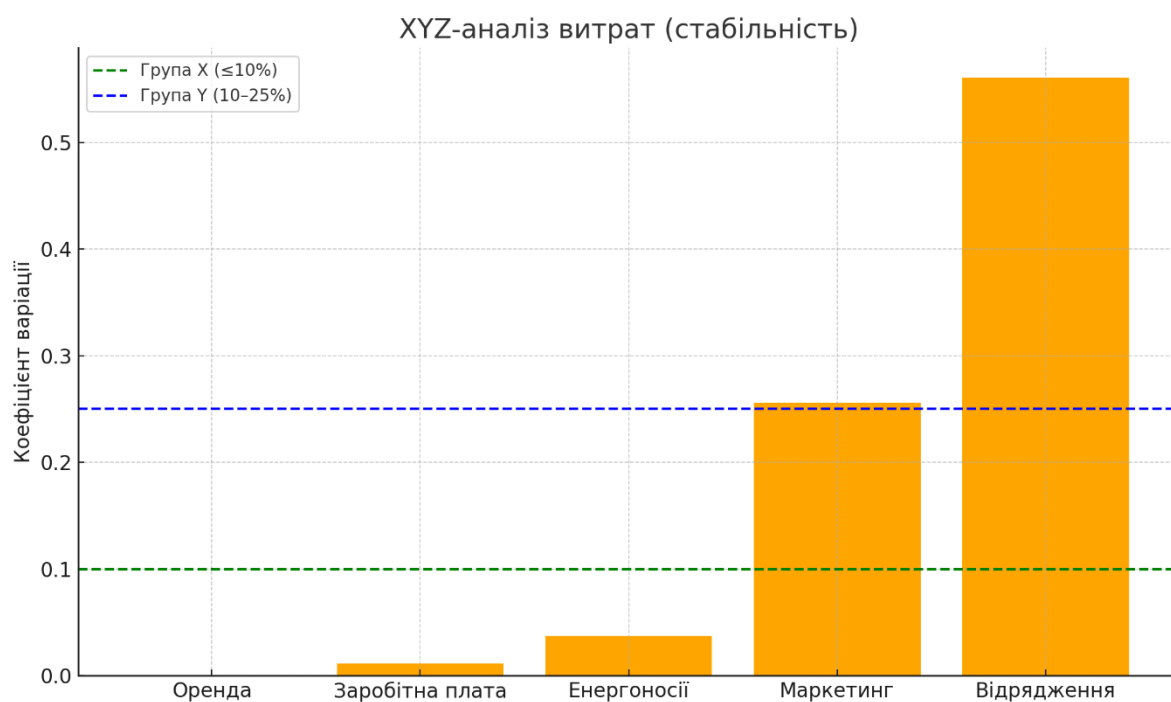
Стаття витрат	Сума, тис. грн	Частка %	ABC-група	Коефіцієнт варіації	XYZ-група
Енергоносії	3 200	22.0%	A	0.12	Y
Заробітна плата	2 700	18.0%	A	0.05	X
Оренда приміщень	1 100	8.0%	B	0.01	X
Відрядження	340	2.5%	C	0.36	Z
Маркетингові витрати	540	3.7%	C	0.28	Z
Амортизація	2 000	13.5%	A	0.02	X

Висновки та користь від ABC/XYZ-аналізу:

ABC-аналіз	XYZ-аналіз
Дозволяє сконцентрувати контроль на ключових витратах	Виявляє нестабільні витрати, які важко планувати
Сприяє оптимізації структури витрат	Підказує, де потрібно формувати резерви
Допомагає при складанні бюджетів	Дозволяє планувати гнучкі бюджети для ризикових статей

ABC-аналіз витрат підприємства ТОВ «Чорноморська іграшка»
за 2022-2023 р.р.

XYZ – аналіз витрат (стабільність) ТОВ «Чорноморська іграшка»
за 2022-2023 р.р.